

Димитриос Ризос

АГИОЛОГИЯ

Превод от гръцки език

Георги Ив. Димитров

Издава Св. Синод на БПЦ

София

1993

ДАРУНИК

**ИЗДАВА СЕ С БЛАГОСЛОВЕНИЕТО НА НЕГОВО СВЕТЕЙШЕСТВО
БЪЛГАРСКИЯ ПАТРИАРХ МАКСИМ И НА СВЕТИЯ СИНОД НА
БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА**

С настоящата книга "Агиология" редакцията на "Църковен вестник" начева поредица от издания на религиозна книжнина, която ще има за мерило православната ни християнска вяра и за цел - осигуряването на духовна храна за нашия съвременник, който повече от всякога изпитва духовен глад. Светоотеческата ни вяра, с която е закърмен нашият народ и благодарение на която се е съхранил през вековете, е единствената ни опора и днес в стремежа да вървим по пътя на духовното съвършенство. По този път верни помощници са ни Божиите свети люде, просияли в различни времена в отшелничество и в света, в обители и сред грижите за семейството. Защото животът и учението на светците са оделотворено Евангелие. Достигнали чрез вяра и добродетелен живот до съвършенство, те свързват и нас, техните прочитатели, с истински Съвършения - с Бога. Като им подражаваме и ги следваме, ние подражаваме на Иисус Христос и Него следваме, както ни насърчава св. ап. Павел: "Бъдете ми подражатели, както съм аз на Христа"/1 Кор. 4:16/.

В днешното време, когато по думите на св. ап. Петър "злато и сребро аз нямам, а каквото имам, това ти давам"/Деян. 3:6/, ние предлагаме на благочестивите читатели тази книга в превод на един млад ревнител за Христовата вяра, когото похваляваме за делото и го насърчаваме за бъдещи достойни прояви.

Книгата наистина заслужава вниманието на всички ни. С научен подход и популяризаторска лекота авторът Д. Ризос отговаря на въпросите "Какво е светецът?" и по какъв начин можем да постигнем светост. Ние благодарим и нему за любезно предоставеното ни право да преведем и издадем труда му.

На всички читатели пожелаваме Бог да благослови интереса им към вярата и светостта за тяхна полза и духовно усъвършенстване, за да достигнат до познание на Истината и се съединят с Нея, за да живеят във вечността и прославят триединия Бог - Отец, Син и Дух Светий.

† Крупнишки епископ Натанаил,
Пълномощник на Св. Синод по издателската дейност

1-0000223947

445/2012

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	5
------	---

ПЪРВА ГЛАВА - АГИОЛОГИЧЕСКИ ВЪПРОСИ

1. Определение на Агиологията	9
2. Значение на Агиологията	10
3. Извори на Агиологията	11
4. Стойност и значение на изворите на Агиологията	12

ВТОРА ГЛАВА - ЖИТИЯ НА СВЕТЦИТЕ

1. Единични жития на светци	17
2. Сборници с жития на светци	19
3. Синаксарите днес	22

ТРЕТА ГЛАВА -

ОСВЕЩАВАНЕ—ОБОЖЕСТВЯВАНЕ

1. Значение на понятието "свят"	29
2. Освещаване	36
3. Обожествяване	38
4. Как се постига	39
5. Последствия от обожествяването	41
6. Обожествяване на тялото	44
7. Белези за обожествяване на тялото	45

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА - СВЕТЦИ

1. Какво са светците	49
2. Светецът според св. Василий Велики	50
3. Колко са светците	54
4. Почитта към светците	55
I. "Със слова"	55
II. "С писания"	57
III. "С чествания"	59
IV. "С жертви"	61
V. "С храмове"	64
VI. "С изображения"	66
5. Отричането на светци	69
6. Застъпничеството на светците	71
7. Провъзгласяването на светци	73

ПЕТА ГЛАВА - СВЕТЦИТЕ ПО ГРУПИ

1. Св. Богородица	79
2. Светите ангели	87
3. Пророците	89
4. Свети Иоан Предтеча	91
5. Апостолите	94
6. Апостолските отци	98
7. Равноапостоли	99
8. Иерарси - отци на Църквата	99
9. Апологетите	101
10. Мъчениците	102
11. Други светци	105
КАТО ПОСЛЕСЛОВ	107

УВОД

От 1978 г. преподавам Агиология в църковното училище на град Флорина (Лерин). За тази наука не съществува учебно помагало и затова бе нужно да направя записки и постепенно да събера съответния материал по Агиология.

Всичкият този материал, преработен вече, ми даде възможността да направя една малка книга, разделена на пет глави.

В "Агиологически въпроси" се дават сведения въобще за Агиологията, а в "Жития на светите" бегло се очертава историческият път, който житийните текстове са извървели от началото до днес. Една голяма част от третата глава е отделена за значението на термина "свети", преди да се разгледа освещаването и обожествяването във всичките им страни. Четвъртата глава относно почитта към светите е изградена върху основата на решението на VII вселенски събор по въпроса. В същата глава се споменава накратко за неприемането на светите, както и за начина на признаване на светец. Накрая, в пета глава се представят почти всички светии, разделени по групи. Цялата книга е изпъстрена с прекрасни византийски икони.

Използвах Светото Писание, светоотечески текстове и химнографията на Църквата ни. Прибягнах още до "Религиозна и правствена енциклопедия"¹, до "Агиология"² на Превезкия епископ Мелетий и до книгата "Свети Никола Нови Вуненски"³ на моя колега и приятел Хар. Карадякос. Не ми е възможно да изброя всички останали книги, които ми помогнаха.

Тази моя книга не претендира за място сред научните трудове. Желанието ми е тя да подпомогне християните "от близо и далеч" да разберат, че светите не съществуват, за да имаме празници, а за да ги гледаме и да станем и ние като тях. С издаването на книгата чувствам, че се освобождавам от една голяма тревога. Изпълних дълга си към моите братя, които по-

1 Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐγκυκλοπαιδεία

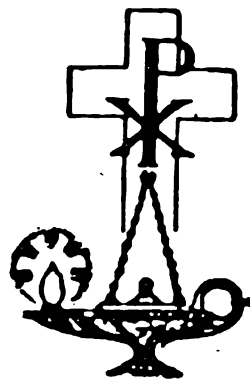
2 Ἀγιολογία

3 Ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ Νέος ὁ ἐν Βουνένοις

ради незнание смятат, че светостта е била за "някога си" и че днес е невъзможна. От това място още веднъж високо заявявам: Трябва да станем свети! Христос ни призовава и ни казва: "Бъдете свети".

Трябва още да кажа, че не претендирам за никакви финансови облаги. Отстъпвам всички права на Православното мисионерско братство "Св. Фотина Самарянката". Всяка закупена книга подпомага делото на това братство. И накрая, аз му благодаря, заедно със издаването на книгата.

Димитриос П. Ризос
Флорина (Лерин)
5 юни 1983 г.
Неделя на самарянката

П Ъ Р В А Г Л А В А

**АГИОЛОГИЧЕСКИ
ВЪПРОСИ**

1. Определение на Агиологията

Агиологията е част от богословската наука. Понятието "свято" господства в богословието. Пред много имена на лица и предмети се поставя определеното "свети". В книгите на Светото Писание много пъти се среща думата "свети" и то с различни значения. Всички тези значения на "свети" се проучват и установяват от Агиологията. Проучването и установяването се старая да отговори на въпросите: Кой е свят? Какво означава "свято"? Къде се проявява? Как се постига? Необходимо ли е? Какво означава? - и т. нат.

Нашата Църква е заобиколена от "голям облак"¹ от светци, т.е. от хора, които са се осветили. Кой са те? Какво са направили, та са станали светци? Кога и къде са живели? Как се делят? Това са някои от въпросите, които засяга Агиологията. И тук е нужно изследване. Изследване внимателно и винаги в рамките на православната еклезиология². Такова изследване относно неизброимите светци на нашата Църква провежда Агиологията.

От горното се вижда предметът на Агиологията и така можем да дадем определение за това, какво е тя: Агиологията е наука, която има за предмет живота и почитта към светците и всички свързани с тях въпроси и проблеми: исторически, богословски, еклезиологически и др.

1 Изразът е по Евр. 12:1 - Б. пр.

2 Отдел в богословието, занимаващ се с Църквата, нейната същност и чледи.
- Б. пр.

2. Значение на Агиологията

Съдържанието, предметът на Агиологията е много важен образователен материал за всички вярващи, защото "святото" е най-високата цел, висшето благо, което би могли да желае християнинът. Задачата и грижата на вярващия трябва да бъде тази: как той може да стане свят.

Тази най-висока цел в нашия живот ни поставя Сам Господ, когато ни повелява: "Бъдете свети, защото Аз, Господ Бог ваш, съм свят" (Лев. 20:7, I Петр. 1:16). И за да успеем да постигнем целта си, Иисус Христос в Своята Първосвещеническа молитва се обръща към небесния Си Отец и изпросва от Него: "Освети ги чрез Твоята истина, Твоето слово е истина" (Йоан 17:17). Същата молитва отправя Църквата, за да възнагради тези, които се грижат за благолепието на Божия дом. Всички слушаме в края на светата литургия познатата молитва: "Господи, Ти, Който благославяш ония, които Те благославят...", където е и изразът: "Господи, освети ония, които обичат благолепието на Твоя дом" (Задамвонна молитва).

Но наред с всичко това делата на мъчениците, житията на светците - каквито и да са те: монаси, епископи, владетели, подвижници и др., - всичко онова, което става при гробовете им, светите мощи и чудесата на иконите, не са обикновени исторически разкази, а е градивно и много убедително учение за обикновените хора, а следователно и много полезно за вярващите.

Агиологията и всичко, свързано със светците, е един много силен елемент за духовното изграждане на вярващите, който е бил използван винаги и който трябва да се използва и днес в християнското вероучение.

Защото:

- а. Светците изпълват живота на Църквата и на всеки вярващ.
- б. Те са формулирали богооткровените догмати и са определили без казуистика и многословие правилата на нравствения живот.
- в. Те са стоели начело на духовните борби и са защитавали учението и истината на Църквата.

г. Те са оформили богослужението на нашата Църква.

д. Накрая, те са и ще бъдат за вярващите вечните образци на свят и благочестив живот, идеалите, които чакат да ги осъществим.

3. Извори на Агиологията

Извори на Агиологията, от които черпим основните сведения за светците и мястото им в Църквата, е християнската книжнина, както и голяма част от нехристиянската книжнина. Делим ги на *литературни* и *литургически* извори.

I. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗВОРИ

Те са следните:

а) От християнската книжнина:

1. Мъченичествата на светците, т.е. описанията на мъченичеството на светите мъченици, които обикновено са описани от свидетели-очевидци.

2. Житията на светците - било единични, било по групи.

3. Хвалебни слова на светите отци.

4. Различни "душеполезни разкази".

5. Различни описания на чудеса.

6. Разкази за откривания и пренасяния на мощи.

б) От нехристиянската книжнина:

Различните актове на проконсули, т.нар. АСТА PRO-CONSULARIA. Тези актове са официални съдебни текстове на римската държава. Запазени са решения на различни управители за умъртвяването на мъчениците или доклади до императора, висшестоящото началство и др. за изпълнението и прилагането на решенията, както и за резултата от тях.

II. ЛИТУРГИЧЕСКИ ИЗВОРИ

Те са:

а. Всички онези, които се отнасят до историята и въобще до установяването на почитта към светците.

б. Литургически извори са също различните богослужебни книги на нашата Църква като минеите, триода и пентикостаря.

Тук трябва да се отбележи, че наред с употребяваните минеи и други богослужебни книги съществуват още много други сборници с канони, тропари или жития, които ние не употребяваме. Тези книги се намират под формата на ръкописи в националните или в манастирските библиотеки.

4. Стойност и значение на изворите на Агиологията

От изворите на Агиологията най-много ни интересуват литературните, защото:

а. Установяваме учението на Църквата ни за светците.

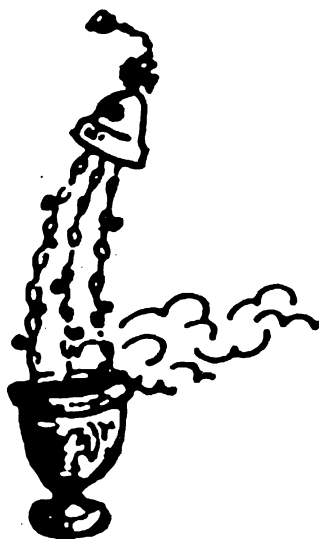
Православната Църква не е формулирала съответно учение за светците в специални книги. Това нейно учение е отразено и се наблюдава в живота ѝ. Самата Църква е живот в святост.

И тъй, когато ние се стараем да установим учението на Църквата за светците, всички текстове имат своята стойност. Всички: и древните, и съвременните. И тия, които произлизат от мъдри и велики писатели, и ония, които са останали от простички записвачи. Всички говорят за едната истинска вяра, която се е съхранила през вековете, както ни я предаде Самият Иисус Христос, нашият Бог, Учител и Спасител, Основателят на Църквата.

б. Литературните извори представляват писмени текстове, които всеки може да проучи и точно да установи истината от съобщаваните данни. Защото агиологическите текстове биват приемани съобразно с тяхната достоверност. Църквата винаги е насърчавала и насърчава проучването на истината и осъжда лъжата. Симеон Метафраст и

Никодим Светогорец¹, църковни светци и писатели, са се занимавали основно с книгите и житията на светците и са ги очиствали от всеки еретичен или неистинен ред. Усилието им било толкова радушно прието, че днес всички книги с жития на светци се опират на делото им.

в. Накрая, защото съдържат много ценни сведения за обичаите, живота, институциите и събитията на епохата, които не можем да открием другаде. С други думи, изворите на Агиологията стават извори и за други науки като история, етнография и др.

1 **Св. Симеон Метафраст**, наричан още Логотет и Магистър (II пол. на 10 в.), виден византийски автор, написал Месецослов (Μηνολόγιον) в 10 тома със 146 жития на светци от I.IX. до 29.VIII. Повечето от текстовете съществували до негово време, но той ги редактирал (на грц. "метафразира") и затова бил наречен Метофраст.

Св. Никодим Светогорец (1749-1809) - църковен писател и издател на богословска книжнина. Сред трудовете му най-известни са Добролюбие (Φιλοκαλία, 1782 г.), Невидима бран (Άόρατος πόλεμος, 1796 г.), Нов мартирологий (Νέον Μαρτυρολόγιον, 1799 г.), Кормчая (Πηδάλιον, 1800 г.). - Б. пр.

В Т О Р А Г Л А В А

ЖИТИЯ НА СВЕТЦИ

1. Единични жития на светци

Сред първите жития на светци е житието на св. Антоний Велики, написано от св. Атанасий Александрийски¹.

Жития на светци са писали още: Иероним, Паладий, Руфин, Софроний, Кирил² и др.

Тук трябва да подчертаем, че повечето жития на светци са анонимни. Все пак има някои, които се приписват на най-великите от християнските автори като св. Василий Велики³. От него са следните жития:

- "Житие на Четиридесетте мъченици"
- "Житие на мъченик Гордий"

1 **Св. Антоний Велики** (251-356) - египетски отшелник и подвижник, е ученик на първия известен отшелник в историята на Църквата - св. Павел Тивейски. Св. Антоний се счита за баща и основател на монашеския живот, нарича се "патриарх на пустинята". **Св. Атанасий** (295-373) - бил епископ на гр. Александрия, Египет. Виден богослов и църковен деец, борец срещу ереста на Арий. Взел участие в Сердикийския събор срещу арианството (343 г.). Преданието у нас свързва събора с храма "Св. София" (сградата преди сегашната) или с друг храм в древна Сердика. - Б. пр.

2 **Блажени Иероним** (347-420) - виден западен църковен богослов, църковен писател. **Паладий** (364-430) - епископ Еленополски в Египет, написал *Λαοσακτῆ ἱστορία* (419-420), ценен извор за монашеския живот. **Руфин** (345-411) - западен църковен писател, работил предимно в Аквилея, откъдето и прозвището му Аквилейски. Превел трудовете на много източни църковни отци от гръцки на латински. **Св. Софроний**, Йерусалимски патриарх (634-638), написал житията на безсребрениците Кир и Иоан, на св. Иоан Милостиви и др. **Св. Кирил Скитеполски** (524-560) - житиеписец на подвижниците от 6 в. (главно от Палестина). - Б. пр.

3 **Св. Василий Велики** (330-378), епископ на гр. Кесария в Кападокия, Мада Азия, наречен "вселенски учител" заради големия му принос в развитието на християнското богословие. - Б. пр.

- "Житие на мъченик Мамаит"
- "Житие на мъченик Варлаам"
- "Житие на мъченица Юлита" и др.

За първите християни мъченичеството на някой брат било твърде забележителен факт. Толкова значим, че не могли лесно да го забравят, нито пък и трябвало да се забрави. Живите се удивлявали на търпението на мъченика и го имали за пример. Всеки път, когато имали възможност да говорят за мъченика, изтъквали добродетелния му живот или голямата му вяра. За да не се забравят подробностите, станало необходимо да се събират бележки или сведения и въз основа на тези данни по-късно са написани житията на светиите. Станало обичай да се определя и празник в чест и памет на мъченика.

Отначало празникът за даден светец ставал над и около гроба му обикновено в деня на мъченика. Този ден се наричал и "рожден ден"¹ на светеца.

На това събиране² на вярващи освен евхаристията се извършвало и четенето на "синаксара", т.е. на житието на чествания светец.

1 За нас, християните, физическото раждане не трябва да има голямо значение и следователно рождените дни нямат място в домовете на християните. Безпределно по-голямо значение и стойност има новото, духовното раждане. За мъчениците такъв ден бил денят на мъченичеството, с което те влизали в новия и истински живот на небесата. Затова денят на мъченичеството е "рожден ден" на светеца.

2 На грц. σύναξις , откъдето и синаксар (συναξάριον). - Б. пр.

2. Сборници с жития на светци

В началото житията на светците нямали никаква хронологична последователност. Когато обаче се установил обичаят да се пее службата в деня на празника на всеки от по-главните светци, тогава започнали да подреждат тези четива според календарния им ред. Така се създали т.нар. минологии¹.

От IV век имаме, освен отделни жития на светци, сбирки посветени на групи или категории светци, например:

- "Мъчениците от Палестина" от Евсевий Кесарийски²
- "Монасите на Сирия" от Теодорит Кирски³
- "Монасите на Италия" от Св. Григорий Велики⁴

Тези различни сбирки от жития на светци са създадени, за да задоволят специални нужди. Т.е. създадени са, за да задоволят преди всичко богослужебни и дидактически, а също научни нужди и др.

* Богослужебни нужди обслужват:

а. Мартирологите⁵

Мартирологите представляват сборници с разкази за подвизите на светите мъченици. Тези текстове се четат в Църк-

1 На грц. *μηνολόγιον* - месецослов. Много от понятията са калкирани още в старобългарските стари славянски преводи, затова понякога звучат не съвсем понятно, но са установени от практиката в съвременния църковен език. - Б.пр.

2 **Евсевий**, епископ на Кесария Палестинска (265-339), църковен писател, заради книгата си "Църковна история" наричан "баща на църковната история". - Б. пр.

3 **Теодорит**, епископ на гр. Кир в Месопотамия (393-460), богослов и църковен писател. - Б.пр.

4 **Св. Григорий Велики** (540-604), епископ Римски. Заради съчинението си *Dialogi*, преведено през VIII в. на гръцки, е наречен от Източната църква *Διάλογος*, превеждано на славянските езици Двоеслов. Пълното заглавие на труда му е: "Четири книги с разговори за живота и чудесата на италийските отци и за вечността на душите". - Б. пр.

5 *Μαρτυρολόγιον* (грц.). - Б. пр.

вага съгласно 54-то правило на поместния Картагенски събор¹, което казва:

Εξἔστι ἔτι μὴν ἀναγιγνώσ-
κεσθαι τὰ πάθη τῶν Μαρ-
τύρων ἡνίκα αἱ ἐτήσια
αὐτῶν ἡμέραι ἐπιτελοῦνται.

Възможно е още да се четат
страданията на мъчениците, ко-
гато се чества техният годишен
празник.

От мартирологиите най-известните и значими са тези на
Константинопол и Рим.

б. Синаксари

Докато мартирологиите са сборници, които съдържат са-
мо сведения за мъченици, синаксарите са сборници, които обх-
ващат жития не само на мъченици, но въобще на светци - на
мъченици, на монаси, на преподобни и т.п.

Наричат се така, защото са предназначени да се четат на
"събрания", т.е. в светите литургии, които се извършват в памет
на светците, винаги съгласно по-горното правило на Картаген-
ския събор.

*** С дидактически цели са създадени сборниците:**

- а. "Сбирка от древни мъченичества"² на Евсевий Кесарийски.
Този труд не се е запазил до днес, но почти целият е от-
разен от по-новите синаксари.
- б. "Боголюбива история"³ на Теодорит Кирски.
- в. "Лимонарий"⁴ на Йоан Мосх.
- г. "Лавсаик"⁵ на Паладий.

1 Картагенският поместен (т.е. не вселенски) събор се състоял в гр. Картаген, Сев. Африка, през 418 г. Взел важни решения за църковния живот и форми-
рал 141 правила. - Б. пр.

2 Ἀρχαίων μαρτυρίων συναγωγή.

3 Φιλόθεος Ἱστορία.

4 Λειμωνάριον. Авторът Йоан Мосх, монах и писател (545-619), е ро-
ден в Дамаск, Сирия, а монашествувал в Палестина. Съчинението, чието
заглавие се предава на църковнославянски "Луг" (ливада), съдържа много
сведения за незапазени се манастири и живота в тях. - Б. пр.

5 Λαυσαϊκόν.

д. "Старечник"¹ и др.

Тези сборници, които са обслужвали дидактически цели, са отпечатани и в по-нови издания и днес всеки може да ги намери относително лесно и евтино. Представяват приятно и душеполезно четиво не само за подвизаващите се монаси, но и за вярващите, които живеят в света, т.е. за всички християни.

Подобни сборници с жития на светци имаме и днес, които също служат за дидактически цели. Към тях можем да отнесем следните трудове:

- "Тиваида на Севера"², издание 1981 г.
- "Манастири и светци на Олимп във Витиния"³, издание 1980 г.
- * Съществува и една група жития на светци в поредици, която обслужва чисто научни цели. Такива жития на светци издават не само православните, но и другите християнски изповедания, главно на Запад. Тези издания не обслужват богослужебни или дидактически цели. Те са кабинетни творби, предназначени за тесен научен кръг.

Такива поредици са:

а. Поредицата ACTA SANCTORUM (Деяния на светиите). Представява твърде ценен труд. Издава се в Белгия. Голямата научна стойност на поредицата се състои в това, че житията на светците се издават в превод, но и на езиците на Изтока, на които са запазени ръкописите, т.е. на арменски, сирийски, коптски, руски, гръцки, латински и др.

б. Друга агиологическа поредица е ANALECTA BOLLANDIANA. Боландистите са западен монашески орден, който от 1882г. насам издава жития на светци след систематично научно изследване на всички библиографски и палеографски дан-

1 Τὸ Γερωντικόν.

2 Ἡ Θηβαΐδα τοῦ Βορραῖ.

3 Μοναστήρια καὶ ἅγιοι τοῦ Ὀλύμπου τῆς Βιθυνίας.

ни, които съществуват за всеки светец. Тази поредица е най-значителният и най-систематизираният труд върху житията на светците.

в. В научна поредица излиза трудът на римокатолика Иполит Делей¹.

г. В подобни трудове - поредици от жития на светци - не изостават и протестантите. Ернест Луциус² е положил сериозни усилия в тази насока.

д. От страна на православните значително научно дело има професор Андреас Фитракис.

Също така добър и обзорен е трудът на Софроний Евстратиадис. Споменаваме още и: протопрезвитер Йоан Рамфос, по-стария Мануил Гедеон, Йоан Перандонис и др.³

3. Синаксарите днес

С течение на времето били съставени много поредици от сборници с жития на светци, наречени синаксари, които по-рано обслужвали богослужбни цели и нужди, а днес служат само за дидактически цели.

Синаксарите били съкратени от богослужението. Днес не се чете житието на светеца по време на служба. Само на утринната се прави кратко споменаване на имената на светиите, които се празнуват в този ден. Там по време на канона, между 6-та и 7-ма песен, чуваме имената на дневните светци. И само на някои места, в манастирите например, заедно с имената на светиите се чете и двустигната им епиграма⁴, която представлява и най-кратко тяхното житие.

1 Hippolyte Delehaye (1859-1941), от 1891 г. сътрудник на боландистите. - Б. пр.

2 Ernest Lucius

3 Явно авторът не познава агиографската книжнина на другите православни църкви. Но сред най-известните в славянските страни са житията на св. Димитрий Ростовски (1651-1709), известни под името "чти-минеи", на архим. Юстин Попович от Сръбската църква (издадени в 70-те години на нашия век), у нас - на Жеко Попов, на всички светии под редакцията на Левийски еп. Партений (I т. 1974, II т. 1979 г.), и др. - Б. пр.

4 Тази практика се поддържа в гръкоезичните църкви. - Б. пр.

Все пак по-важни синаксари са:

I. Синаксарът на Василий Българоубиец, от X век. И от този синаксар, както и от "Сбирка от древни мъченичества", много жития на светци "преминали" в по-новите минеи¹.

II. Свети Симеон, поет и писател, "превел" житията на светците, които били написани на народен език и вид. Това негово дело му дало и името. Така той и до днес е познат като Симеон Метафраст. С прозвището "Метафраст" се отличава и от другите светии, които носят името Симеон.

III. Самоукият св. Никодим Светогорец, един от по-новите светци на Църквата ни, е съставил труда "Синаксар за цялата година"². Трудът е много важен и първоначално е издаден в 4 тома. Преиздаден е в 2 тома. Това второ издание е осъществено фототипно. Напоследък, след 1981 г. бе направено ново издание в отделни томове, но не фототипно, а с нов набор в 4 тома. Повторните издания показват и отклика, който има трудът сред църковното изпитание.

IV. "Великият синаксар на Православната Църква"³, написан от монах Михаил Дукакис в 14 тома. Дванадесет за 12-те месеца и по един том за триода и за пентикостаря⁴. Това е голям труд, пространен и не кратък, както този на Никодим Светогорец, многотомен и с много издания.

Напоследък този синаксар бе издаден от Виктор Матеос, клирик от Старокалендарската църква, в три последователни издания. Всяко следващо издание е "допълнено и подобро". В резултат на това е станало толкова обогатено, че е загубило

1 Μηναῖον (грц.) - "месечник", книга, съдържаща текстовете на службите (вечерни и утринни) за всеки ден от месеца. - Б. пр.

2 Συναξαριστῆς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ.

3 Μέγας Συναξαριστῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

4 **Триодът** (от грц. τριώδιον = трипеснец) е книгата с текстовете на службите през Великия пост, когато каноните са обикновено само с 3 песни, а не с 9 (съответно 8), както през останалото време.

Пентикостарят (от грц. πεντηκοσταριον = петдесетник) съдържа службите от Пасха до Петдесетница. - Б. пр.

първоначалния си вид. Прилича на труд, който е написан съвсем отначало и значително се различава от синаксара на Дукакис.

V. Св. Никодим Светогорец разработил и отпечатал, освен "Синаксар за цялата година", "Нов Мартирологий"¹, който съдържа жития на свети мъченици - прочутите новомъченици от времето на турското робство от 1453 г. насам.

VI. "Жития на светците"² в съкратен вид са издадени от Михаил Галанос.

VII. "Жития на светци"³ представлява кратък и сбит труд, който издаде в края на миналия век Трифон Евангелидис.

VIII. Тук бихме могли да причислим и произведението "Малък синаксар"⁴ на епископ Дионисий Козански, произведение, което включва всекидневни кратки радиосъобщения за "всекидневните" светци за цялата година.

IX. "Със светците... при Христос, т.е. кратък агиологий за цялата година"⁵ в два тома издаде в гр. Патра свещеник Георгиос Папаставру.

X. От изданията на "Астир" имаме краткия синаксар "Житията на светците (минея - триод - пентикостар)"⁶ на богослова Василий Мустакис.

XI. По-горните синаксари са най-известните и се отнасят до житията на светците от цялата църковна година. Съществуват обаче и твърде много жития на светци, които са издадени било посветени на един светец, било на много подбрани светци. Такива издания няма да споменавам, но има много от различните мисионерски братства - като "Зои", "Сотир", "Ставрос" и др., "Апостолско служение"⁷, както и от отделни лица.

1 Νέον Μαρτυρολόγιον.

2 Οἱ βίοι τῶν Ἀγίων.

3 Βίοι Ἀγίων

4 Μικρὸς Συναξαριστής.

5 Μὲ τοὺς ἁγίους... πρὸς τὸν Χριστόν, ἦτοι Σύντομον ἁγιολόγιον ὀλοκλήρου τοῦ ἔτους.

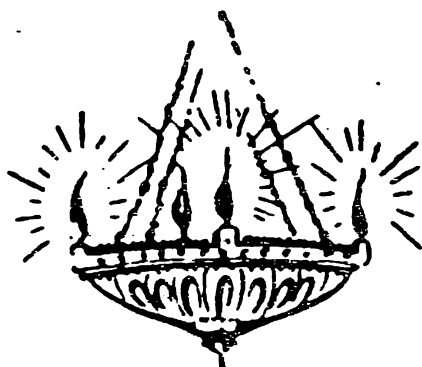
6 Οἱ βίοι τῶν Ἀγίων (Μηνολόγιο-Τριώδιο-Πεντηκοστάριο) Издателство Ἀστὴρ в Атина е специализирано в християнска книжнина. - Б. пр.

7 Отдел при Св. Синод на Гръцката православна църква в Атина. - Б. пр.

XII. Отбелязваме популярния вид на житията на почти всички светци, които са издадени всяко отделно преди години от издателската къща "Саливерос". Това бяха брошури от 46 страници, но много християни можеха само това да четат - бяха и евтини - и би трябвало да кажем, че допринесоха много.

XIII. Издателството "Ортодоксос типос" и днес има най-богатата поредица от жития на отделни светци, дело и принос на покойния архим. Харалампий Василонуос.

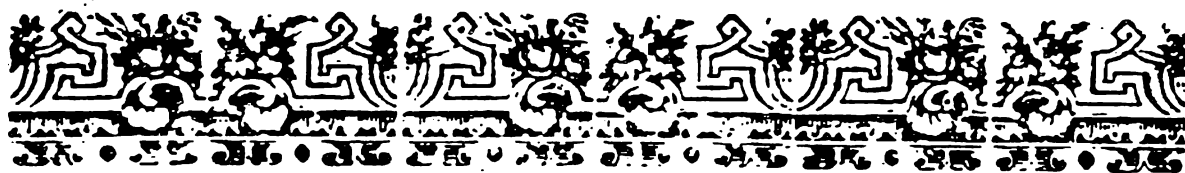
XIV. Накрая, едно последно усилие в областта на житията в поредица е изданието "Педомартирес"¹ на Панайотис Сотирхос.

1 Παιδομάρτυρες (грц.) - деца-мъченици: Б. пр.

ТРЕТА ГЛАВА

ОСВЕЩАВАНЕ – ОБОЖЕСТВЯВАНЕ

1. Значение на понятието "свят"

Много често използваме думата "свят". Срещаме я много пъти както в текста на Светото Писание, така и в химнографията на Църквата. Какво е обаче нейното значение? Какво означава "свят"?

"Свят" е осветеният, свещеният. Този, който е отделен от други лица или неща, предназначени за общо ползване. Свят е посветеният на Бога. Този, който няма никакъв недостатък и е чист от грехове.

Т.е., думата "свят" като епитет, характерно определение за дадено лице, се отнася и подхожда преди всичко на Бога. Той е действително безупречен и безгрешен. Бог е абсолютно свят.

Еврейската дума *kadosh* е преведена на гръцки от Седемдесетте¹ с " ἅγιος " (свят). Еврейското "Кадош, кадош, кадош Йехова Саваот" на гръцки е предадено с
" Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ.

(Свят, свят, свят Господ Саваот) (Ис. 6:3).

И тъй, свят е главно Бог.

После това определение приемат и всички лица и предмети, които са посветени на Бога или на служение Богу. Биха могли да се посочат поне 600 случая от Стария Завет, в които

¹ Преводът на книгите на Стария Завет от Библията от еврейски на гръцки през III в. пр.Хр., извършен според преданието от 70 преводача, често се обозначава просто "Седемдесетте" (на лат. "Septuaginta"). – Б. пр.

лица и предмети носят определението свят. То се среща в трите рода: свят, свята, свято. За пример само ще кажем, че свят е седмият ден, свято е мястото, свети са съдовете, свети са одеждите и т.н.

Бог е свят в абсолютен смисъл. Всички други лица или предмети са свети само в относителен смисъл.

В книгите на Новия Завет същата дума се среща най-малко половината пъти колкото в Стария Завет. С възплътването на Божието Слово и със сливането на Светия Дух имаме съвършеното откриване на Бога в трите лица - Отец, Син и Свети Дух. По-горе видяхме тройното "свят" на пророк Исая, което ангелите отправят към Господ. Свят Господ или Йехова е Отец. Свят Господ или Йехова е Син. Свят Господ или Йехова е Духът. На това се основава и трисветата песен:

Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος Ἰσχυρός, ἅγιος Ἀθάνατος.
(Свети Боже, свети Крепки, свети Безсмъртни).

Сега ще разгледаме някои от местата на Светото Писание, които съдържат и понятието "свят". От тези места ще стане ясно как и с кои значения се използва думата "свят". За всеки един случай ще приведем по едно или две места. Естествено не е възможно да ги изброим всички, затова ще направим подбор на местата.

а. Свят е Отец, първото лице на Светата Троица.

Тук ще вземем за водач първия богослов на Църквата, свети евангелист Йоан. Той записва и запазва Първосвещеническата молитва на нашия Господ. В тази молитва Самият Исус Христос назовава небесния Си Отец "свят": "Отче Светий, тези които Си Ми дал, запази ги с Твоето име, за да бъдат едно, както Ние сме едно" (Йоан 17:11). Няма да прибягваме до друг пример. Отец е свят.

б. Свят е Синът, второто лице на Светата Троица.

Апостол Петър, когато за втори път говори на юдеите и то със сурови думи, защото предпочели да освободят един престъпник, а не Христос, и за да се види големината на грешката им, нарича Христос праведен и свят. "Но вие се отрекохте от Светия и Праведния, и поискахте (от Пилат - Б. пр.) да ви дари един човек убиец" (Деян. 3:14).

И в молитвата на древната Църква Христос се нарича "свят" от първите християни на войнстващата Църква¹. Тази молитва се намира в Деяния апостолски в 4:27,30, където два пъти Христос, второто лице на Светата Троица, е наречен свят: "Защото наистина се събраха в тоя град против Светия Твой Син Исуса... и да стават чудеса и личби в името на Светия Твой Син Исуса".

Но не само войнстващата Църква нарича Христос свят. Същото правят и членовете на тържествуващата Църква, както ни открива пак евангелист Йоан: "и викаха с висок глас, думайки: докога, Владико Светий и Истинний, не ще съдиш и не ще отмъщаваш за нашата кръв на ония, които живеят на земята?" (Откр. 6:10).

в. Свят е Духът, третото лице на Светата Троица.

Наистина би трябвало тук да пренишем целия Нов Завет, ако искаме да не пропуснем някое място, което се отнася до Светия Дух - толкова много са местата в Новия Завет, в които става дума за Светия Дух. Ще споменем само някои:

- От словата на Исус Христос към учениците Му в Лука 12:12 - "защото Дух Светий ще ви научи в същия час, какво трябва да кажете" - става ясно, че се касае за лице, което учи и това лице е свято.
- От първото послание на апостол Павел до солуняни: "И тъй, който отхвърля това, той отхвърля не човека, а Бога, Който и даде Своя Свети Дух в нас." (4:8).
- Накрая ще споменем местата от Деяния апостолски, където Господ обещава на учениците Си и казва: "Иоан кръщава с вода, а вие не след много дни от днес ще бъдете кръстени с Дух Светий", "но ще присметете сила, кога слезе върху ви Дух Светий" (Деян.1: 5,8).

¹ Според учението за Църквата, тя се дели на две части: земна или войнстваща, т.е. воюваща със злото в тоя свят, и небесна или тържествуваща, която съставят светците, преминали от тоя свят към вечния живот. – Б. пр.

г. Свети са ангелите Божии.

Когато в Новия Завет става дума за славното пришествие на Господ, се споменава, че Христос ще бъде придружен от ангели, които са свети, както това ни подчертава евангелист Марк в 8:38: "Защото, който се срами от Мене и от думите Ми в тоя прелюбодееен и грешен род, и Син Човечески ще се срами от него, кога дойде в славата на Отца Си със светите Ангели."

Стотникът Корнилий е бил удостоен с явяване на ангел. Един свети ангел му препоръчал да потърси апостол Петър: "получи от Ангел светий откровение да те повика в къщата си" (Деян. 10:22).

И в Откровение четем, че отрицателят на Христос и последователят на Антихриста ще бъде измъчван пред Агнеца, но и пред светите ангели: "Който се поклони на звяра и на образа му, и получи белег на челото си или на ръката си, ... ще бъде измъчен с огън и жупел пред светите Ангели и пред Агнеца." (Откр. 14:9-10).

д. Свети са пророците и апостолите.

И пророците, и апостолите са свети, както ни уверява Словото Божие.

Апостол Павел пише до ефесяни и обяснява апостолското си достойнство. Не бил ученик на Христос, но Господ му открил тайната на Божието домостроителство, "която не беше възвестена на синовете човешки от предишните поколения, както сега се откри на светите Му апостоли и пророци чрез Духа Светаго" (Еф. 3:5).

В песента на Захария виждаме, че бидейки сам пророк, той назовава "свети" всички пророци: "както възвести чрез уста на Своите свети от века пророци" (Лука 1:70 и Деян. 3:21).

Апостол Петър иска да ни предпази от измамниците, които ще се появят и ще учат противното на това, което са ни учили светите пророци и апостоли на Господ. Затова във второто си послание отбелязва: "за да си спомните думите, изпреди казани от светите пророци, и заповедта на Господа и Спасителя, предадена от вашите апостоли" (3:2).

е. Свети неща

За нещата, които се характеризат като свети – и те са много – ще споменем само мястото от посланието до Римляните 1:2-3: "което Бог от по-напред бе обещал чрез пророците Си, в светите Писания, за Своя Син...". Тук, както се вижда, се споменават книгите на пророците като свети. Т.е., свети са Писанията.

И още примери. В Новия Завет, както и в Стария Завет, свети са:

- **Мястото:** "И тъй, кога видите да стои на свето място "мерзостта на запустението", за което е казано от пророк Даниила" (Мат. 24:15). Разбира се, тук свящото място е храмът.
- **Името:** Не което и да е име, а името на Господ е свято: "задето Силният ми стори велико нещо, и свято е името Му" (Лука 1:49).
- **Земята:** "А Господ му каза: събуй си обувщата от нозете, защото мястото, на което стоиш, е земя свята" (Деян. 7:33).
- **Храмът:** "защото Божият храм е свят" (I Кор. 3:17).

Горното е достатъчно, за да стане ясно, че са свети всички неща, които са посветени на Бога и са в Негова служба.

ж. Свети хора

Сега остава да видим това определение при хората. Освен пророците на Стария Завет и апостолите на Новия Завет, които, както казахме, са свети, много хора са наречени със същото определение в Новия Завет. Тук думата "свят" се използва с различни значения.

1. СВЯТ = ХРИСТИЯНИН

Виждаме думата "свят" да значи това, което означава и думата християнин. Бихме могли да приведем повече от 40 случая от Новия Завет, където думите "свят", "светия" са еднозначни с думата християнин. Тези, които се интересуват, могат да намерят следните места: Деян. 9:13,32,41; 26:10; Рим. 1:7;

8:27; 12:13; 15:25,26,31; 16:2,15; I Кор. 6:1,2; 16:1,15; II Кор. 1:1; 8:4; 9:12; 13:12; Ефес. 1:1,15,18; 3:8,18; 4:12; 6:18; Филип. 1:1; 4:22; Кол. 1:4,12,26; I Сол. 5:27; Филим. 1:5,7; Евр. 6:10; I Петр. 3:5; Юда 1:3.

Ще разгледаме тук две от горните места. Първото е: "След като приех власт от първосвещениците, много светии затворих в тъмница" (Деян. 26:10). Тук апостол Павел изтъква, че преди да стане апостол, бил хвърлил в затворите много християни.

Другото място е: "Защото ние се много радваме и утешаваме поради твоята любов, брате, понеже чрез тебе се успокоиха сърцата на светините" (Филим. 1:7). И тук, както и в предишното място, споменатите светии са християните. Т.е., ако в текста заменим думата "светии" с "християни", значението въобще няма да се промени.

И само от тези две места става ясно, че в първите години на християнството вярващите от новата религия са имали едно общо име - името светец, светия. Нещо подобно става и в наши дни. Някои казват думата "другар" преди името си и заявяват, че ги свързва нещо общо или че имат същата идеология. Други пък пред името си казват думата "брат" и показват, че принадлежат към една и съща организация. Естествено тези, които днес използват думата "брат", трябва да знаят, че тя е заета от Новия Завет. Била е име на първите християни редом с други имена, които са използвали: "Апостолите и братята, които бяха в Иудея, чуха, че и езичниците приели словото Божие" (Деян. 11:1).

Днес ние, които принадлежим към Църквата Христова, се наричаме християни. За първи път това име било дадено на вярващите в Антиохия: "и първом в Антиохия учениците бидоха наречени християни" (Деян. 11:26). Днес казваме християни - тогава са казвали "светии". И били наистина свети, т.е. отделени от останалите хора и посветени на Бога.

И тъй, свети се наричат всички първи християни, всички, които са вярвали и са се кръстили. Това било характерно име за последователите на Христос.

II. СВЯТ = БОЖИЙ ЧОВЕК

Но същата дума се среща в Новия Завет и с друго значение, като: "за да утвърди сърцата ви да бъдате непорочни в святост пред Бога и Отца нашего, при дохождането на Господа нашего Иисуса Христа с всичките Му светии" (1 Сол. 3:13). И още: "И тъй, вие не сте вече чужди и пришълци, а съграждани на светните и свои на Бога" (Ефес. 2:19). И пак: "понеже те проляха кръв на светии и пророци, и Ти им даде кръв да пият: заслужават това" (Откр. 16:6).

В местата, които споменахме, може да се установи, че значението на понятието "свят", "светия", е същото със значението, което влагаме в думата днес, т.е. на човека, който е живял според волята Божия и вече се намира оправдан в тържествуващата Църква.

Както видяхме, всички вярващи се наричат "свети". Свети още се наричат и оправданите. Но рано се наложило и друго название – "християни", което се е запазило до наши дни, като изместило старото наименование.

Старото наименование, т.е. "свят", лека-полека започнало да се използва за хора-християни, които се отличили чрез добродетелта си и делата си - естествено, техните дела вътре в Църквата.

Изглежда, че още от времето на Новия Завет¹ започва да се използва понятието "свят" с известно ограничение. Използвало се само за онези, които са имали добродетелен живот. И днес често чуваме или казваме: "свят човек" или "свят светецник", или "свят подвижник", когато трябва да се определи някой, който е Божий човек.

¹ Строго богословски погледнато, всички векове от Рождество Христово до Второто Му пришествие и Страшния съд е "времето на Новия Завет", но често пъти това определение се употребява само за I в. сл.Хр., когато са живяли Иисус Христос и апостолите и са написани новозаветните книги. – Б.пр.

III. СВЯТ = ПРИТЕЖАТЕЛ НА ЦЪРКОВЕН САН

Определението "свят" като титла се пази в обръщенията към епископи или към имащи някакъв пост в манастирите или въобще в църковната йерархия. За епископите, вместо да се обръщаме към тях с името им, използваме титлата на епископията, като поставяме отпред думата "свети". Например казваме: Светофлоринският или Светокозанският и др. За други, имащи висок пост, казваме: Светият игумен, Светият протосиңгел, Светият скевофилак¹ и т.н.

2. Освещаване

Видяхме, че свят преди всичко и над всичко е Бог, Който няма никаква връзка с греха и злото. Бог се нарича и е свят.

Светостта на Бога е едно от Неговите основни правствени свойства. И има особено значение фактът, че ангелите, които непрестанно славословят Бога, го славословят с това свойство: "Свят, свят, свят Господ Саваот". Макар че Бог има толкова свойства, ангелите използват "свят", което е най-главната Негова характеристика.

Но докато Бог е свят сам по себе си, човекът не е. Той става свят. И става не със собствените си сили и средства, а с освещаващата Божия сила. Бог действа и светостта се дарява, дава се на човека. Понеже Бог иска, човекът може да участва в светостта Му. Тази възможност на човека на църковен език се нарича "причастност"².

Казахме, че освещаването е дар от Бога за човека. То е чисто действие на Бога към човека. Но все пак Бог не действа произволно и не подарява освещаването с изключения или подбор. Бог го дарява на всички. Точно както дъждът от небето пада за всички хора, които се намират на земята, както слънце-

1 Протоσυγκελλος (грц.) – букв. "първ съкилийник", а всъщност днес означава длъжността "помощник на епархийския архиерей" и е обикновено с чин архимандрит. Σκευοφύλαξ (грц.) – "пазител на свещените съдове (утвари) на храма". – Б. пр.

2 От грц. μέθεξις, произлизащо от гл. μετέχω ("вземам участие, причастен съм"). – Б. пр.

то изгрява за всички, според казаното: "защото Той оставя Своято слънце да грее над лоши и добри и праща дъжд на праведни и неправедни" (Мат. 5:45), така и щедрото Божие действие е отправено и се изпраща на всички.

Изпраща се на всички, но не всички хора го приемат в еднаква степен. Възприемчивостта е различна у всеки човек. Едни са открити за благодатта на Бога и се освещават малко или много. Други пък не искат да приемат Божията благодат. Те остават затворени и отхвърлят благотворното и спасително Божие действие.

По-горе сравнихме Божията благодат с дъжда и слънцето. Хората се пазят от дъжда и слънцето - не всички се мокрят или не всички се припичат, освен само онези, които остават изложени на дъжда или на слънцето. Така и от освещаващото Божие действие не се възползват всички, а само онези, които искат това.

Но независимо дали хората искат да приемат Божието освещаващо действие или не, то съществува. Освещаването съществува, както казахме, обективно като дар от Бога. То е реалност. В него християните участват с тайнствата на кръщението и на миропомазването и с тези тайнства започват пътя на освещаването. Затова те се наричат и са свети.

В горепосочените тайнства имаме началото на светостта, на освещаването. Нужно е след тях усилие от човека за увеличаване на светостта с участието в тайнствата на покаянието и на светата евхаристия и в другите средства на благодатта и освещаването.

"Посвещението при кръщението и миропомазването се усъвършенства с евхаристията и се срещат при върха на тайнственото извисяване - обожествяването". Т.е., християните с тайнствата на кръщението и миропомазването влизат в пътя на освещаването, който завършва с обожествяването. Но по този път те трябва непрестанно да се "усъвършенстват" с тайнствата на покаянието и евхаристията и със страх Божий. Светостта и благочестието започват от страха Божий. Апостол Павел ще отбележи: "като вършим светите дела със страх Божий" (II Кор. 7:1). Т.е., да вървим по пътя на спасението и всеки ден да ставаме все по-свети чрез страха Божий. Със страха, че

Бог вижда. Със страха, че Бог обича. Със страха, че Бог ще ни съди.

3. Обожествяване

Освещаването е една необходима стъпка, за да стигнем до обожествяването. Разликата им не е само в това, че освещаването предхожда обожествяването. Обожествяването е крайната цел на сътворението на човека. Обожествяване е постигане на заложената при сътворяването "по подобие" цел. Това е участието на човека в Божеството, съединяването на човека с Бога.

В стремежа си за обожествяване човекът не успя, понеже беше сам. Осъзнаването му е било болезнено и грехът е затворил пътя му към обожествяването. Щеше да бъде окончателно осъден да не постигне никога обожествяване, ако не се беше осъществило възпяването на Сина Божий. Така след възчелювечаването на Бога човекът отново намерил пътя към обожествяването.

Тази идея, т.е. че без възпяването на Словото Божие обожествяването не е възможно, господства както в текстовете на Светото Писание, така и у светите отци на Църквата ни и в нейната химнография.

В една стихира от службата на Благовещение се казва:

Ἐψεύσθη πάλαι Ἀδάμ καὶ
θεὸς ἐπιθυμήσας οὐ γέγονεν.
Ἄνθρωπος γίνεται θεός, ἵνα
θεὸν τὸν Ἀδάμ ἀπεργάσῃται.

В древност Адам бе излъган и въпреки желанието си не стана бог. (Сега) Бог става човек, за да направи Адам бог.

И св. Василий Велики отбелязва в съчинението си "Пространни правила"¹, отговор II, 4:

Καὶ οὐκ ἠρέσθη (ὁ Κύριος)
μόνον νεκροὺς ὄντας
ζωοποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ
θεότητος ἀξίωμα ἐχαρίσατο
καὶ ἀναπαύσεις ἡτοίμασεν
αἰωνίου, πᾶσαν ἔννοιαν

И (Господ) не се задоволи само да ни оживотвори нас, които бяхме мъртви, но ни дари достойнството на божествеността и ни приготви такива места за вечен покой, които по

¹ Ὅροι κατὰ πλάτος едно от аскетическите съчинения на св. Василий Велики, съдържащо общите начала на общежителното монашество. – Б. пр.

ἀνθρωπίνην τῷ μεγέθει τῆς
εὐφροσύνης ὑπερβαίνουσας

величието на насладата надми-
нават всяка човешка представа.

Св. Григорий Нисийски пише в "До Теофил Антиохийски"¹, VII глава:

Καὶ πᾶν ὅσον ἀσθενὲς τῆς
φύσεως ἡμῶν καὶ ἐλίκηρον
ἀνακραθὲν τῇ θεότητι ἐκεῖνο
ἐγένετο, ὅπερ ἡ θεότης ἐστίν.

И всичко онова от нашата
природа, което е слабо и вре-
менно, като се съедини с Бо-
жеството, стана това, което е
Божеството.

4. Как се постига

Иисус Христос отвори пътя към обожествяването. Това се подчертава от всички отци на Църквата ни и съставя златното правило на всяка светоотеческа мисъл: "Бог стана човек, за да обожестви човека".

Сега е нужно човек да следва пътя, който проправи Христос. И човек следва този път, когато:

I. Се бори против дявола, против неговите примки и страстите; бори се да победи изкушенията и страстите; бори се срещу греха. Човек с борбата си срещу егоизма, горделивостта, шлътските желания, сребролюбие, привързването към земното и т.н. се "пречиства", се изчиства.

II. Но същевременно се грижи и за увеличаване на добродетелите си. Това е второто усилие. От една страна се бори срещу греха и от друга се грижи за добродетелите си. Придобиването и увеличаването на добродетелите не е лесна работа, но е необходима. И тук има нужда от борба. Нужно е усилие, за да придобие християнинът безкрайната любов, в която ще обхване дори и враговете си. С усилие се придобива смирение, кротост, несребролюбие, въздържание, способността да се прощава и т.н.

Към тази двустранна борба ни призовава нашата Църква с думите: "Да осветим душата, тялото да очистим, да постим,

¹ Св. Григорий, епископ на гр. Ниса в Кападокия, Мала Азия (335–394), виден богослов и църковен писател; заедно със св. Василий Велики и св. Григорий Богослов образуват тройката на "великите кападокийци". Това антиеретическо съчинение е: Κατὰ Ἀπολινάριον πρὸς Θεόφιλον Ἀλεξανδρείας Б.пр.

както при храната, от всякаква страст, като се гордеем с добродетелите на духа".

С борбата срещу греха християнинът се "пречиства". С придобиването и увеличаването на добродетелите той "радва" Бога, става приятен Богу.

Но както очистването от страстите, така и ставането приятен, т.е. придобиването на добродетели не само е усилието на човека, а преди всичко с Божията благодат.

Но внимание!

Очистването и придобиването на добродетели¹ не са цел на християнския живот, нито са достатъчни, за да доведат до обожествяване. Те са предпоставка за обожествяване. Подготвят човека и го правят готов да приеме въздействието на Светия Дух. Правят го подходящ и достоен за "метексия" (причастие).

Това е основно учение на нашата Църква, което никак не се е изменило. Така например св. Василий Велики казва:

"Онези, които презират земното и се издигат над него, се показват, че са достойни за дара на Светия Дух."

Същото изразява и св. Симеон Нови Богослов² в свое съчинение:

"Всички добри дела са наистина добри и похвални, но те стават нищожни и се губят, когато онези, които ги извършват, спира с тях и не пожелае да се докосне до светостта на Бога. Защото всички добри дела трябва да се извършват с тази цел."

Тази традиция продължава и по-късният св. Серафим Саровски³, който пише:

"Молитвата, постът, бдението и всички други християнски дела, колкото и добри да са сами по себе си, те самите не са целта на християнския живот, макар че са необходимите средс-

1 Някога трябва да разберем, че християнството няма нужда просто от добри хора. Има нужда от светци. А само Църквата прави хората светци.

2 **Св. Симеон** (957–1035), виден византийски богослов и църковен писател, уподобяван на св. Йоан Богослов и св. Григорий Богослов (IV в.) и затова наричан "Нови Богослов". – Б. пр.

3 **Св. Серафим** (1759–1833) е най-известният руски подвижник от по-новото време, живял в Саровския манастир, откъдето и прозвището му. – Б. пр.

тва за нейното постигане. Цел на християнския живот е придобиването на Светия Дух.”.

Християнството е единственото, което осмисля по такъв начин и в такава степен човека и неговия живот. Нито една философска система, никоя религия, никой хуманизъм, с които се гордее духовният свят, не дава такава цел на човека. Християнството иска човек да се съедини с Бога, да бъде причастен към Светия Дух.

5. Последствия от обожествяването

Естествено, когато обожествяването се осъществи при дадено лице, то му донася цялостна промяна. Тази промяна е позната от светоотеческите текстове като “αλιωσις”¹. Тя е едно издигане нагоре, “извисяване към по-доброто”.

Обожествяването има обратната посока, противна на посоката на падението на първостъзданите.

С грехопадението човекът се отделил от Бога, своя Творец, загубил своето обожество, отдалечил се от обетановката на райския живот, на живот в мир и съгласие както с Бога, така и със самия себе си, с другите човещи, а и с творението.

С други думи грехопадението свалило човека от небето долу на земята.

Обожествяването, обратно, довежда човека толкова близо до Бога, че го съединява с Него. Обожествяването въвежда човека в Рая и възстановява добрите му отношения с другите хора. Обожествяването издига човека от земята на небето, възвръща го въобще в положението му преди грехопадението. Т.е. тогава, когато човекът е имал хармонична връзка дори и с дивите животни, и с другите съставки на природата.

Имаме светци, които са имали много хармонични взаимоотношения с дивите зверове. Например преподобни Стефан, който се споменава от св. Йоан Лествичник², който

1 Ἀλιωσις (грц.) – промяна. – Б. пр.

2 Св. Йоан Лествичник (VI в.), подвижник–отшелник, а после игумен на Синайския манастир, откъдето е наречен и Синайски. Написал прочутото аскетическо съчинение Κλίμαξ τοῦ Παραδείσου (Лествица, стълба към рая), което му дало названието Лествичник. – Б. пр.

хранил леопарди с ръцете си. Свети Серафим Саровски имал за другар една мечка. Други подвижници, както ни осведомява Старечникът, имали в услуга лъвове и други диви животни, които за останалите хора били зверове.

Други светци подчинили елементите на природата, както например преподобната Мария Египетска¹, която преминала пеца по водите на р. Йордан. Свети Георги Арселаит² "за едно мигване с око" се намерил от Синай в Йерусалим и по същия начин се завърнал в килията си.

По-съвършена последица от обожествяването е придобиването в съвършена степен на любовта, на просвещението и т.н., така че всички светци да са единомислещи в своето учение. Нямаме учение на един светец, което да се противопоставя на учението на друг светец.

След обожествяването светците придобиват някои чудни дарования, като:

I. Различни изцеления на души и тела: Т.е. изцеления от различни болести на тялото и главно излекувания на измъчвани от бесове. С изцеленията се доказва властта над материалния свят, но и над духовния свят на бесовете. Не трябва да забравяме словата на Господ: "Истина, истина ви казвам: който вярва в Мене, делата що Аз върша, и той ще върши, и по-големи от тях ще върши" (Йоан 14:12).

II. Пророчества: Светците придобиват чудната способност да преминават границите на времето. Виждат бъдещето като настоящето и познават бъдното. Предизвикват удивление събдванията на пророчествата на св. Козма Етолки³.

-
- 1 **Св. Мария** живяла отначало в Александрия, Египет, и била жена с леко поведение. След това по чудесен начин е накарана да се оттеглила за усамотение в пустинята отвъд р. Йордан, където прекарала над 40 г. – Б. пр.
 - 2 **Св. Георги** (VI в.), известен повече с прозвището Синайски, е прочут постник, подвизавал се на планина Синай. – Б. пр.
 - 3 **Св. Козма** (1714–1779), йеромонах на Етолия, Централна Гърция, откъдето и прозвището му Етолки. Обикалял всички гръцки земи и пробуждал религиозното и народностното съзнание на населението. Загинал мъченически, обесен от турците край гр. Берат в днешна Албания. Донесъл най-много за възраждането на гръцкия народ. – Б. пр.

III. Прозорливост: Това е способността да четат вътрешния свят, съкровениите мисли на събеседниците си.

IV. Живот по Бога: Животът по Бога¹, според св. Григорий Палама², е най-главното доказателство за обожествяване. Щом като обожествяването е участието на човека в Светия Дух, онези, които са се обожествили, имат даровете и плодовете на Дух Светий: "А плодът на Духа е: любов, радост, мир, дълготърпение, благост, милосърдие, вяра, кротост, въздържание" (Гал. 5:22-23). Всички светии са имали тези плодове на Дух Светий.

V. Накрая, белег на светците е, че макар и да имат толкова дарове, полагат непрестанни усилия тези дарове да останат скрити и тайни от другите. Не ги разгласяват. Господ е казал за милостивията да не се извършва пред човеците, за да ни видят (Мат. 6:2-4). За молитвата: "Влез в скришната си стая и, като си заключиш вратата, помоли се на твоя Отец, Който е на тайно" (Мат. 6:6). За поста - да не показваме пред човеците, че постим (Мат. 6:16). Светците, верни на думите на Господ, не поставят на показ своите дарби.

Характерна е случката от Старечника: "Един брат отишъл в килията на авва Арсений Велики³, погледнал през отвора на вратата и видял стареца целия като огън; а братът бил достоен да види това. Когато почукал, старецът излязъл, вижда брата ужасен и го пита: "От много време ли чукаш? Да не би да си видял нещо тук?" Той отговорил: "Не". И като поговорил с него, си отишъл."

Наистина, колко голяма е разликата между истинската святост и привидната, която без да има някакъв дар се хвали със "святост"!

1 На грц. *θεοειδής ζωή* – Б. пр.

2 Св. Григорий Палама (1296–1359) – бил Солунски архиепископ и прочут богослов, писал много съчинения, между които има някои в защита на исихазма и за обожествяването – Б. пр.

3 Преп. Арсений (354–445), роден в богато семейство в Рим, се подвизавал като отшелник в т.нар. Ливийски скит в Африка, а после край Мемфис в Египет. – Б. пр.

Светците криели своята святост и я използвали не винаги, а само когато имало нужда. Иначе в поведението си били прости хора като всички нас. Това голямо смирение е последица от обожествяването. И когато се налагало да направят някое чудо, не го представяли като свое, като лично постижение, а като дар и дело на светия Бог.

6. Обожествяване на тялото

Тялото на човека е материално. Има своята стойност като материя и като жилище на душата. Най-високо достойнство човешкото тяло придобива в християнството. Платон е учил, че то е затвор за душата. Други казват, че има само земно предназначение. Западният хуманизъм предоставя на тялото по-високо място, отколкото на душата, и ни е довел до култ към плътта.

За нас тялото на човека е "храм на Духа Светаго, Който живее в нас" (I Кор. 6:19). "Ала тялото не е за блудство, а за Господа, и Господ е за тялото" (I Кор.6:13). Толкова високо място е дало християнството на тялото.

Но като храм на Светия Дух тялото трябва и то да бъде свято. Трябва да се освети напълно с обожествяването. Усилително на човека да постигне обожествяване е еднакво за душата и тялото. Щом се освещава душата - освещава се и тялото.

Казахме, че пътят към обожествяването е отворен за нас с възплътяването на Словото Божие. Синът Божий стана човек, като "взел назаем" плът и кости от свящото тяло на св. Дева Мария. Възплътяването е действително. Само едно действително възплътяване може да доведе и човешкото тяло до обожествяване, т.е. да се обожестви и тялото. И има едно съответствие между освещаването на тялото и освещаването на душата. Колкото повече се освещава душата, толкова повече се освещава и тялото. Свети Симеон Нови Богослов ще отбележи в четвъртото си слово:

"Когато дойде краят и душата се раздели от тялото, тогава вече, когато борбата престане и душата победи и се отдели от тялото с венеца на нетлението, защото вече борбата ѝ е завършена, тогава, казвам, благодагта на Светия Дух става при-

и за това тогава голи кости и мощи на светци дават обилни изцеления и лекуват всяка болест."

7. Белези за обожествяване на тялото

Освещаването на тялото е явно както по времето, когато светецът живее, така и след отделянето на душата му от тялото. Свети Йоан Златоуст¹ подчертава, че тялото след отделянето на душата не се лишава от божествената благодат, дори тя се увеличава. Така се обясняват:

а. Сиянието на лицето: Ведрото лице само по себе си прави впечатление и доказва действието на Светия Дух. Лицето на свети Алексий, Човек Божий², сияело, както сияело лицето на пророк Моисей след виждането на Бога³.

б. Предаване на освещение чрез допир: Кръвоточивата жена от Евангелието желяела да се докосне малко до крайчеца на дрехата на Христос, защото вярвала, че дори и само от това ще се излекува⁴. Кърсите на апостол Павел не само се осветили, но и предавали благодатта и извършвали чудеса.

в. Мироточивост: Телата на много светци като на великомъченик Димитрий, на свети Нил, на Симон⁵ и др. се показали като извори на миро с неизразимо благоухание и тези светци били наречени мироточиви.

г. Нетленност на светите мощи: Противно на закона на тленното (разлагането), на който са подвластни телата след отделянето на душата, телата на много светци остават непроменени, нетленни. И не само остават нетленни, но и едновременно благоухаят с едно неизразимо благовоние. Има-

1 **Св. Йоан** (354–407), родом от Антиохия, Сирия, после избран за Цариградски архиепископ; един от най-големите проповедници на Църквата, наречен заради дарбата си "Златоуст" – Б. пр.

2 **Св. Алексий, Човек Божий** (IV–V в.), бил родом от Рим, а се подвизавал в Едеса, Сирия. – Б. пр.

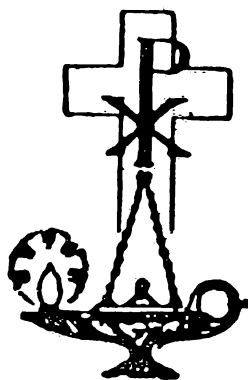
3 Изх. 34:35. – Б. пр.

4 Мат. 9:20–22. – Б. пр.

5 **Св. Димитрий Солунски** (III–IV в.), пострадал при имп. Максимилиан; **Св. Нил** (+1651), родом от Пелопонес, Гърция, а се подвизавал край Великата лавра на Атон; **Св. Симон** (XIII в.), основател на манастира Симонпетра в Св. Гора – Атон. – Б. пр.

едновременно благоухаят с едно неизразимо благовоение. Имаме мощите на много светци, като на свети Спиридон, на свети Йоан Русин, на света Теодора¹ и др.

д. **Чудеса:** Светите моци правят безброй чудеса, особено в наши дни. Светите моци извършват много чудеса над ония, които идват с вяра, в деня на тяхната памет и когато се извършват свещени литии (шествия).

1 - **Св. Спиридон Тримитунтски** (270–348) – епископ в гр. Тримитунта Кипър. Мощите му били първо в Тримитунта, после в Цариград, а след завземането му били пренесени в 1456 г. в о. Керкира, Гърция.

Св. Йоан Русин (+ 1730), руски войник, бил взет в плен от турците и отведен в Мала Азия. Там се проявил като подвижник и изповедник на вярата. След т.нар. "Малоазийска катастрофа" (след войната между Гърция и Турция, 1919–1921) бежанци-гърци от Прокопион взели със себе си мощите на светеца и дошли в Гърция на о. Евбея, където днес има село Нео Прокопио и в построен за целта храм се пазят мощите на мъченика, едно от най-значителните места за поклонение в Гърция в наше време.

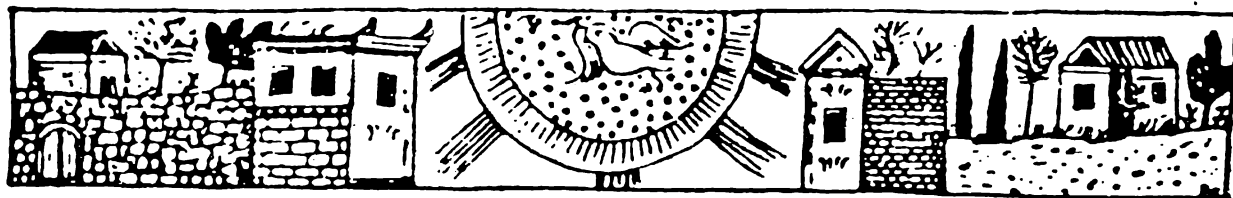
Св. Теодора Солунска (+892), монахиня и игумения в манастира "Св. Стефан" в Солун, по-късно преименуван на светицата. – Б. пр.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

СВЕТЦИ

1. Какво са светците

"Както пророците са прозрели, както апостолите са учили, както Църквата е приела, както учителите са определили учението, както вселената се е присъединила, както благодатта е възсияла, както истината се е доказала, както лъжата е била отстранена, както премъдростта открито е проповядвала, както Христос е определил - така ние мислим, така говорим, така проповядваме Христос, истинския наш Бог, и почитаме Неговите светци със слова, с писания, с чествания, с жертви, с храмове, с изображения, като се покланяме Нему и Го почитаме като Бог и Владика, а тях поради общия Владика ги почитаме като Негови истински служители и им отдаваме поклонения според отношението им към Него."

(Съборно определение на Православнето)

Трудно е да се намери едно определение, което да установи с точност и яснота какво са светците. Ако кажем, че светци са тези, които са достигнали до обожествяване, страхувам се, че това определение е твърде теоретично, бих казал богословско.

Смятам, че Съборното определение на VII вселенски събор определя светците просто с две думи: "и почитаме Неговите светци... като Негови истински служители". Светците са истинските служители на Христос.

С други думи светци са: "Благочестивите православни християни, които чрез съвършената си любов към Бога и най-точното си послушание към Неговия закон са Му благоугодили."

твили и по душа, и по тяло, и са били прославени от Бога както на земята – и приживе, и след успението си чрез дарената им благодат и чрез дарбата на чудотворство, така също и на небесата – чрез дареното им дръзновение да се молят за живите и мъртвите, които имат пужда от техните молитви." (Епископ Мелетий, Агиология).

2. Светецът според св. Василий Велики

Св. Василий Велики, за да вдъхне в душите на паството си висшия правствен идеал на светеца и да допринесе за осъществяването му, дава по-долу посочените дълбокомислени разсъждения за светеца, т.е. за човека, който е достигнал с благодатта на Бога до областта на възможното за човека правствено съвършенство.

Така, според този свещен отец, светецът заема отличително място сред останалите хора. Светците стават архонти на земята! Това превъзходство те спечелват с добродетелта си. Кой може да отрече истината, че сред безбройните множества от мъдречи, властни богаташи, царе, славни хора на земята само светците още живеят и царуват в сърцата на безброй човещи, сякаш живеят още сред тях?

Светият човек, според св. Василий Велики, е величествен. Великолепен не заради спажно тяло, а заради величието и прелестта на душата. Светията има действителна храброст, истинска гордост, щом като никога не приема да се подчини на долните и унижителни страсти на шлъгта, щом като в разума си носи най-високите и най-чистите представи за Бога и за света, щом като щедро и с обич пръска своите блага за бедните, щом като никое нещастие, никое неблагоприятно обстоятелство или беда в живота не може да го огъне, щом като гордо и с презрение отминава страстите на дребните хора и чист продължава по пътя на живота си.

И тъй, един такъв човек, един светец, действително ли е величествен или не е? Да, той е, пък дори и да има прегърбено и мършаво тяло, смирен вид и още по-скромно външно облекло.

Свещецът, според св. Василий Велики, може да бъде сравнен с орела, защото той лети над земята, над страстите и дребнавостите. Лети високо, в други светове – правствени, непознати за мнозинството.

Свещецът също може да бъде сравнен с кротката и незлобива овца, защото и сърцето на свещца е кротко и благо, богато на чувства на любов към хората. Защото като овцата знае само да предлага и да е в услуга на ближния си.

Светият човек си прилича още с овена, защото неговото правствено и духовно превъзходство го отделя от множеството, дава му ръководно място, сходно с онова, което има овенът сред овцете.

Не е неуместно свещецът да бъде сравнен още с невинния и незлобив гълъб заради честността на характера му и непорочността на неговите намерения.

Накрая, свещецът, според св. Василий Велики, може да се сравни и с пъргавия елен. Защото еленът има странното и рядко качество със силно духане да изважда змиите от скривалищата им. Но няма и вярващият като елена не се бори ден и нощ със змиите на злото, с "големия и древен змей" (Откр. Йоан. 12:9)?

Но най-главната характерна черта на светия човек е неговата неизмерима и пламенна любов към Бога. За свещца Бог няма същото онова значение, което има за обикновения човек. Бог е действително Бог на свещците, на онези, които по някакъв начин "са Го обсебили", направили са Го свой с любовта си. Не виждате ли как се нарича "Бог на Авраам, Бог на Исаак и Бог на Яков" и как се изразява Яков: "Помогна ти моят Бог" (Бит. 49:25)¹. Или апостол Тома при появяването на възкръсналия Господ: "Господ мой и Бог мой" (Йоан 28:20)? И заключава свещеният отец на Църквата ни св. Василий Велики: "Бог не е Бог на всички, а само на онези, които са го направили свой чрез любовта си".

Любовта на свещците към Бога се развива постепенно, както те напредват в по-високи сфери на добродетелта и обожествяването, в любовта, в божествената любов. Биват запале-

¹ По превода на Седемдесетте – Б.пр.

ни от божествената любов и в божествения си екстаз забравят всяка земна и човешка връзка. Не ги интересуват повече нито роднини, нито приятели, нито къщите и имуществата им. Понякога в своя божествен унес забравят и елементарните нужди на материалната си природа. Не искат нито да ядат, нито да пият.

Така светците с божествената любов в душата си, с презрението към дребнавостите на света стават "приятели Божии". Малко хора са в състояние да претендират за тази рядка и изключителна титла.

Но Божите приятели са спечелили тази битка със сурови борби и с много пот. Едно по едно са изкачили стъпалата по стълбата на добродетелите. Започнали са с търпение от най-ниските степени, с надеждата и вярата, че ще се изкачат по-високо, че ще се насладят на чистите хоризонти на божествения живот.

Едно от първите постижения на борещия се за добродетел е, според небоявения Василий¹, чистата мисъл, разумът, освободен от мрак, грехове, сладострастни образи и представи. И това е така, защото оттам, от разума и сърцето, от мислите и желанията водят началото си всички постъпки на човека.

Светецът по целия си труден духовен път има за ръководно начало в живота "владееене над страстите и робуване на Бога". Самоуправлението е един от главните белези в живота на светеца. Винаги се стреми да даде първенство на духа. Понеже има дълбоко познание за стойността и полезността на тленната си природа, той никога не се грижи за нея по "угоднически" начин, както имат навик много хора. Знае духовната мъдрост, че доброто състояние на тялото и пълнеенето "стават причина за грях".

Естествено, въпреки непрестанното внимание на светеца в борбата му срещу страстите, изкушенията ще безпокоят и смущават душата му. Защото въпреки духовния си напредък той не престава да бъде човек, "немощно животно" според израза на същия свят отец Василий Велики.

1 Определението за св. Василий е от гръцкия текст на службата за него, където е наречен *οβρινοφάντωρ* – "явяващ се от небето" или "явен от небето". – Б. пр.

В онези критични часове на изкушенията, когато се проявява цялата слабост на човешката природа, светният човек не губи смелостта си и надеждата си за духовни постижения, а съсредоточава всичките си сили, които са му останали, и бърза към Бога, със съкрушение търси Неговата милост, подкрепа и сила.

Така Божият човек се бори срещу съблазните и изпитанията в живота с Божия помощ. Никога не слага оръжие, никога не се разочарова. Скърбите са за него това, което за спортиста са богатата на витамини храна и всекидневната тренировка. Трениран, атлетът на духа, добре въоръжен с подходящи мисли, посреща спокойно, с дълбоко разбиране и благоразумие печалните събития в живота си. Не се обърква, както невярващите, а ги посреща смело и без страх.

Свещецът има и търпение в борбата за осъществяване на духовния идеал и това търпение извира от твърдото му убеждение, че Бог го гледа и от небесните висини следи борбите му в потъналата в сълзи земна долина. Мисълта, че Бог го наблюдава със състрадание, му дава неизразима душевна сила и подкрепа.

Накрая, светецът, според св. Василий Велики, има рядкото дарование да изпитва непрестанно духовна радост и душевно ликуване. От мига, в който направи душата си обиталище на Светия Дух, той получава плодовете на Светия Дух, сред които изпъкват радостта и веселието в Бога.

Естествено, радостта на светеца няма никаква връзка с обикновената радост. Това е радост, която покълва в хората, проливани сълзи на покаяние, горещи сълзи като онези, които някой с болка лес пад мъртвец. Само този, който е плакал за греховете си и грешките си като над мъртвец, може да изпита тази радост.

Радостта на светеца ще се умножи до безкрайна степен и ще остане несмутима след неговия изход от света, тогава, когато със свещена боязън ще се обърне към душата си с думите: "Върни се, душо моя, към своята почивка, защото Господ те облагодетелства". Тогава като роб на великия Цар, показал примерно послушание към Неговите заповеди, който с болка и сълзи е изкачил едно по едно стъпалата по стълбата на добро-

детелите, който е посрещнал с вяра и търпение странните изкушения, вече като тържествуващ победител ще се наслади на вечен покой и блаженство.

Свещеният отец казва ясно: "Полага се вечен покой на ония, които благоправно са изминали тукашния живот; той не се дава като награда за делата; а се предоставя по милост от щедрия Бог на онези, които са се падали на Него." (Жар. Караякос, Преподобномъченик Николай Нови).

3. Колко са светците

Пак съгласно съборното определение за Православието не се сочи броят на светците, които са живели или които живеят днес. Православието няма статистически проблеми. Просто казваме, че светците са безброй. Не се броят. Не е възможно да се пресметнат. Не ни е известен техният брой, но те са известни и са "мили" на Бога.

Св. апостол Павел, споменавайки за светците, ги окачествява като "облак" (Евр. 12:1) и дори говори за праведниците и мъчениците от предхристиянската история на Израил. Броят им се увеличава в годините на гонения, но във всяка епоха съществували светци, които се прибавили към "облака на свидетелите"¹

Пророк Давид (Пс. 138:18) казва, че е невъзможно да се преброят Божиите приятели, светците. "Да ги изброявам ли, - но те са по-многобройни и от пясъка", т.е. да седна да ги броя е невъзможно, защото са повече от песъчинките на пясъка.

"Безбройно воинство са светлите образи на светците, вървели по стъпките, които очерта Господ с пресветия Си пример на земята. Мъже и жени. Старци като свети Хараламний, но и младежи като свети Нестор. Майки като света София, но и девици като света Параскева. Хора от всякаква социална класа. Офицери като свети Георги, но и обикновени войници като Четридесетте мъченици. Лекарни като свети Пантелеймон, но и носачи като свети Христофор, и работници като свети Ники-

1 Гръцката дума *μάρτυς* - "свидетел" в християнството е започнала да означава "мъченик", защото мъчениците са свидетелствували вярата си в Христа и заради нея са пострадали. - Б.пр.

фор, и овчари като мъченик Темистокъл, и готвачи като свети Евфросин, и земеделци като свети Полихрон.

Не е останала никоя почтена професия да не излъчи светци. Светите отци на Византия и новомъчениците, и светците от турското робство като свети Козма Етольский следват мъчениците на първите триста години от християнската история. По стъпките на по-старите вървят съвременните светци като преподобни Никодим Светогорец и свети Нектарий¹.

А да не би само на едно място да са живели светците? Не! Живели са в различни страни. От Египет и останалата част на Африка до Черно море и Русия, и от Мала Азия и Палестина до Румъния и Гърция всяка област, където сияе светлината на Православието, е излъчила и излъчва светци." (Хар. Караджакос, пос. съч.)

Повечето са ни неизвестни, но мнозина са ни познати с имената си и нашата Църква ги почита, както им подобава.

4. Почитта към светците

Това "както им подобава" не е нещо неопределено, което да го разбира всеки, както си иска, а е узаконено от VII вселенски събор, който изисква да се почитат светците "със слова, с писания, с чествания, с жертви, с храмове, с изображения" (Определение на VII вселенски събор).

Почитта към светците е справедлив израз на признателност. Тези, които Бог е почел, трябва и ние да почитаме. Пророк Давид с думите "защото търже много почитам твоите приятели, Боже" (Пс. 138:17)² изразява действителното ни отношение към светците.

I. "Със слова"

Думата "слово" има много значения. Останалите значения на понятието "слово" тук не ни интересуват. Но трябва да подчертаем, че "слово" със значение на проповед, на поучение е

1 Св. Нектарий Егински (1846–1920), епископ Пентаполски (Александрийска патриаршия), после се оттеглил в основания от него девически манастир "Св. Троица" на о. Егина (южно от Атина), където днес се пазят мощите му. – Б. пр.

2 По превода на Седемдесетте. – Б. пр.

онова средство, с което се разпространява вярата ни. Св. апостол Павел ще ни каже: "вярата иде от слушане" (Рим. 10:17). Хората слушат и вярват. Но ушите слушат "слова". Слова са необходими за вярата. Било словата от амвона, от олгара, било наставления и поучения, давани насаме.

Виждаме апостолите да говорят на множествата, съгласно думите на Господа: "идете научете всички народи" (Мат. 28:19). Това дело те извършват от деня на Петдесетница и естествено техните приемници ще го продължават до свършека на света. Но тук не искаме да се разпростираме повече, защото с този въпрос се занимава предметът Омилетика. Това само го прибавяме. Толкова широко било използвано словото, че се развила специална религиозно-църковна риторика.

Но заедно с това словото се използва и не "от амвона", а "насаме". Св. апостол Павел не само самият не е престававал "със съзри да поучава всекиго едногo" (Деян. 20:31), но е изисквал да се прилага учение от този вид - наставление (I Сол. 5:12-14; II Сол. 3:15).

И тъй, словото е и едно средство, с което почитаме светците. То е необходима съставка на богослужението. Така, когато се прави възноминание на светец, би трябвало да се изнася и слово за светеца.

Светата ни Църква от древност прилага тази установена от VII вселенски събор практика: почита светците със слова.

Велики отци са ни оставили изрядни слова, посветени на светци. Т.е. слова, които са били произнесени по повод празници на светци. Евсевий Кесарийски е запазил за нас едно важно сведение: "Всеки от присъстващите (епископи, клирици) произнасяше и слова според дарбата си за отбелязване на празника" (Църк. история 10, 3,4).

За повечето светци биографските данни и сведенията за тяхното мъченичество се предавали устно и били известни на вярващите от онова, което слушали в деня на тяхната памет.

Тези слова, които се произнасяли в памет на светците, се делят общо на:

а. **Беседи.** Беседите са разкази за живота на светеца с извеждане на някаква поука или призив.

б. Панегирици или хвалебни слова. Това са слова, които целят повече да подчертаят значението на някой светец или празник, без да водят към някаква поука, без да завършват с поучение.

Вярващите почитат светците също и когато създават удобни поводи за разискване над живота, чудесата и пр. на светците.

II. "С писания"

Ако определението "със слова", както видяхме по-горе, се отнася до устното слово – проповедите, "с писания" се отнася до писмените слова.

А съществуват твърде много писмени слова – беседи, възхвали, панегирици – както в печатните книги, така и в ръкописни кодекси, които се намират в библиотеки, особено в библиотеките на манастирите в Света Гора. Дори много от тях не са изследвани, а още по-малко са издадени. Св. Никодим Светогорец, който се занимавал с почти всички ръкописи от манастирите на Атон, в Синаксара си пише почти за всеки светец: 1. Кой е написал мъченичество, изложение, възхвала, синаксар и т.н. 2. В кои манастири има ръкописи, които ги съдържат. 3. Какво е началото на всяко едно писание.

Но и самият предмет Агиология е израз на почит към светците на Църквата ни. Много са тези, които се занимават със светците и ни оставят трудове, свързани с тях. Освен това се отпечатват десетки книги, които имат за предмет светците. Всички тези съчинения са едно средство, с което се отдава почит на светците.

Нашата Църква насърчава това занимание на вярващите със светците. Св. апостол Павел си припомня много вярващи, мъже и жени, от Стария Завет; напомня какви чудеса са направили, възхвалява ги и им се възхищава. Когато Църквата пише жития на светци, тя подражава на апостола. Съответният откъс е голям, но си струва да го видим за малко.

"С вяра Авел принесе Богу по-добра жертва, нежели Каин... Чрез вяра Енох бе преселец, за да не види смърт... Чрез вяра Ной... паураци ковчега... С вяра Авраам, бидейки призван, послуша... Чрез вяра и сама Сарра доби сила да зачене... С

вяра Исаак благослови Иакова и Исава за онова, що имаше да стане. С вяра Иаков на умирање благослови всекиго от синовете на Йосифа... С вяра Йосиф на умирање спомена за излизането на синовете Израилеви... С вяра Моисей, като порасна, отказа да се нарича син на фараоновата дъщеря... С вяра блудницата Раав не загина с неверниците... И какво още да кажа? Защото време не ще ми стигне, да разказвам за Гедеона, Варака, Самсона и Иефта, за Давида и Самуила и за другите пророци, които чрез вяра победиха царства, вършиха правда, получиха обещания, затулиха уста на лъвовете, угасиха огнена сила, избягнаха острието на меча, от немошни станаха крепки, бидоха силни на война, обърнаха на бяг чужди пълчища... тия, за които светът не беше достоен..." (Евр. 11:4-38).

Св. апостол Павел си спомнил неколцина от Стария Завет и ги почел, а ние помним безбройните светци от епохата на благодатта¹ и ги почитаме с писания. Естествено, Църквата не се интересува от филологическата стойност на съчиненията, макар и да не пренебрегва красноречието. Интересува се да запази истината. Интересува се да представя образци за вярващите, за да им подражават. Пак св. апостол Павел ни разяснява целта на писанията: "Помнете вашите наставници, които са ви проповядвали Словото Божие, и, като имате пред очи свършека на техния живот, подражайте на вярата им" (Евр. 13:7). Т.е. св. апостол Павел поръчва на вярващите да помнят духовните си водачи и учители, които са им говорили Словото Божие, и изследвайки техния свят и богоугоден край да стапат подражатели на вярата им.

Тази заръка на апостола изпълнява Църквата, когато празнува и почита паметта на светците. И това са удобни случаи да се запознаем с чудния им живот и да се подтикнем към подражание.

Писанията за светците дават на вярващите възможността да се доближат, да се запознаят, да се поучат от светците, с които ще се срещнат в тези съчинения. Освен това писанията могат да се използват, когато и да е и където и да е, щом вярва-

¹ За разлика от Стария Завет, времето на "закона", Новият завет е времето, епохата на "благодатта" (ср. Рим. 5:20-21, 6:14-15). – Б. пр.

ният разполага с време, без да е необходимо да чака годишната памет на съответния светец.

Писанията за светците могат да се разделят по групи, както следва:

- а. *Синаксар*: това е разказ за живота на светеца.
- б. *Възхвала*¹: това е похвално слово, което представя стойността на светеца.
- в. *Мъченичество*: това е разказ, който говори само за мъченическия край на светеца.
- г. *Житие*²: обикновено това е житието на преподобните, които са имали спокойна смърт.
- д. *Чудеса*: това са творби, които представят чудесата на светеца.
- е. *Изложение*³: това е писание, обикновено посветено на апостол или равноапостол, където се описва пътят на проповедничеството с различните случки.
- ж. *Учение или поучение*⁴: това е творба, където се представя учението на някой светец за нещо. Напр. за Светата Троица, за небесната светлина, за душата и др.

III. "С чествания"

а. *Тропари*⁵

В чест на светците, наред със синаксарите, житията, чудесата и т.н. Църквата ни, която е Църква на светци, прибавя безбройна поредица от химни и тропари. С всички тях, разбира се, се занимава специален клон на богословието - химнологията. Но по-често различните тропари и химни са посветени на светци, ги споменаваме тук.

1 На грц *εὐκόμιον* - Б. пр.

2 На грцки *πολιτεία* - почти синоним на *βίος* - Б. пр.

3 На грц *ὁλόμνημα* - Б. пр.

4 На грц *διδασκαλία, διδασχὴ* - Б. пр.

5 Гръцката дума *τροπάριον* има по-общо значение - на богослужбна песенна единица. За разлика от приетото у нас понятие "тропар", което по-точно се определя като "отпустителен тропар". - Б. пр.

За да почита, да славослови светците, Църквата съставя за тях песенно (азматическо), както се казва, последование. Е едно такова последование се включват отпустителни тропари кондаци, величания, седални, канони, стихирни, слави и т.п. С всички тези видове тропари се почита светецът. В тези тропари има сведения за живота, добродетелите, подвизите, мъченичеството и др. на почитания светец.

Свещеният църковен песнописец има предвид всичко това и ръководен от божественото просвещение съставя песенно последование. За много светци приемаме отделно синаксар или житие. Но има толкова много биографични сведения в песенното последование, че от него можем да възстановим и да възсздадем житието.

б. Химни

Молебни канони

В чест на много светци са съставени специални последования, специални канони, известни като молебни канони. Молебните канони представляват молитви с просби към светците да посредничат пред Господ, да подкрепят в опасности и нужди вярващите.

Няма специални молебни канони за всички светци. Има за по-известните. По-известни канони във всеки случай са Малкият молебен канон и Големият молебен канон към св. Богородица. Тези два молебни канона се намират в края на книгата на осемте гласа и заради това тя се нарича Параклитик¹.

Акатисту²

За някои светци съществува още и последованието на акатист по подобие на акатиста на св. Богородица. Естествено, в едно такова последование се възхвалява светецът и всичките му добродетели.

¹ Параклитикъ (грц.), буквално означава "молебник". Но в славянските православни църкви за тая книга се употребяват двете наименования: октоих и славянският му превод - осмогласник. - Б. пр.

² От грц. ἀκάθιστος - "неседаден", т.е. песен, по време на която вярващите стоят прави. - Б. пр.

Накрая, за някои светци има посветени специални молитви, които се съдържат в Големия молитвеник¹ на Църквата ни.

в. Празници

По-горе говорихме за песенните последования. Те са посветени на светците и се пеят на празниците им.

Т.е. Църквата ни почита светците и с празници, които се честват всяка година.

Празниците са посветени не само на мъченичеството или на спокойното им уснение², но и на други случки от живота им. Така имаме:

1. Дни за памет на светците
2. Намиране на светите мощи
3. Намиране на икони
4. Връщане на мощи
5. Раждане
6. Уснение
7. Мъченичество
8. Събор
9. Спомени за чудеса
10. Поклонения
11. Различни събития и т.п.

IV. "С жертви"

Жертвоприношения имали всички идолопоклоннически религии и дори много от тях не били само жертвоприношения на животни, но и жертвоприношения на човеци. Хората вярва

1 От гръцкото *Μεγα εὐχολόγιον*. На български съществува терминът евхологий, както и преводът "молитвослов". - Б.пр.

2 От грц. *κοίμησις* – "заспиване", което не е прост евфемизъм, а изразява увереността на християните, чи смърт всъщност няма, а това е преминаване от земния живот към небесния. – Б. пр. Λ

ли, че с човешките жертвоприношения умилюствивявали божеството.

Жертвоприношения имало и юдейството. Старият Завет определя с пълни подробности жертвоприношенията.

Въобще с жертвоприношенията и езичниците идолопоклонници, и монотеистичните юдеи се стремели да изпросят благодарността на боговете или на Бога и по правило тези жертвоприношения били кръвни жертви.

Жертвоприношението е вид култ. С жертвоприношенията хората почитали божеството. С жертвоприношенията изразявали благодарността си към божеството. Хората принасяли жертви в отплата за помощта, която вярвали, че са получили от боговете.

а. Християнството също има своите жертвоприношения. Само че жертвите, които принасят християните, са безкръвни. Една е била кръвната жертва - жертвата на Богочовека на Голгота. Тази жертва отменила всички кръвни жертвоприношения и се повтаря безкръвно всеки път, когато се извършва светата литургия. Светата литургия е жертва, която се принася от свещеника-служител. Извършва се над светия престол, който е свещеният жертвеник.

Светата литургия е жертва, която се извършва и в чест на светците. Със светата литургия се почитат светците.

По време на проскомидията¹ служеният свещеник изважда от просфората² частица за светците и едновременно споменава: "В чест и памет на преблагословената наша Владичица Богородица и Приснодева Мария, по чиито молитви приеми, Господи, тая жертва в наднебесния твой жертвеник".

След това изважда друга частица, като казва: "В чест и памет на всевеликите чиновначалници Михаил и Гавриил и на всички небесни безплътни сили".

1 Проскомидия (грц.) буквално означава "приношение", защото загатва за приношенията от хляб и вино, правени от християните за света свхаристия (по-общо наричана днес "литургия"). Днес проскомидията е подготовителната част на св. литургия (свхаристия), по време на която се подготвят светите дарове (хляб-просфора и вино) и тихо се четат определени молитви. - Б.пр.

2 Просфора (просфора и просфоро = предлагане, принос) е специално подготвен квасен хляб за извършване на св. литургия. Името идва от това, че тези хлябове са били принос от вярващите. - Б.пр.

По-нататък споменава:

"... на честния славен пророк, предтеча и кръстител Йоан, на светите славни пророци..."

"На светите наши отци, велики светители..."

"На свети първомъченик... и на всички свети мъченици"

"На преподобните и богоносни наши отци..."

"На светите чудотворци безсребърници..."¹

"На светите и праведни богоотци Йоаким и Анна и на свети (*ИМЕТО НА СВЕТЕЦА НА ДЕНЯ*) и на всички светии".

От по-горното става съвсем ясно, че Църквата ни почита светците и с жертви, и то с безкръвната жертва на Иисус Христос.

Същото показва и молитвата, която казва служеният свещеник след освещаването на светите дарове: "Още Ти принасяме тази словесна и безкръвна служба за починалите във вяра праотци, отци, патриарси, пророци, апостоли, проповедници, евангелисти, мъченици, изповедници, въздържници и за всеки праведен дух, завършил във вяра". Но тук не свършва молитвата, както би помислил някой, а продължава. Т.е. светата литургия се извършва в чест на всички тези видове светци и "особено за пресветата, пречиста, преблагословена, славна наша Владичица Богородица и Присподева Мария". И молитвата още продължава. След света Богородица се споменават останалите светци общо, а поименно – светецът на деня. Докато певецът пее песента "Достойно ест", свещеникът казва: "За светия славен пророк, предтеча и кръстител Йоан, за светите славни и всехвални апостоли и за светия (*ИМЕТО НА СВЕТЕЦА ИЛИ СВЕТЦИТЕ ЗА ДЕНЯ*), чиято намет честваме, и за всички Твои светии".

б. Но жертвата като средство за почитане на светците не е само светата литургия. Жертва е и поднесенният тамян, който не отсъства от никое последование или празник на светец.

¹ От грц. ἀνάρηρος, което на друго място в книгата е преведено "несребролюбив". – Б. пр.

в. Жертва в чест на светците е даряването на елей и запалването на кандило пред иконите им.

г. Жертва в чест на светците е даряването и запалването на свещи и лампади¹.

д. Жертва в чест на светците е поднесеното коливо² (варено жито). Всекидневна тази жертва се наблюдава в манастирите, където всекидневно се освещава жито за починалите и за светеца на деня. И особено когато празнува някой манастир, тогава се приготвя коливо в чест на светеца на манастира, направено от специален майстор-монах, който с цветна захар изцяло изработва върху житото образа на чествувания светец.

V. "С храмове"

Храмът е дом Божий, дом за молитва. Той е мястото, пространството, където стават събиранията на вярващите християни за служба на Бога. В храмовете се извършва светата литургия, общата молитва и всичките тайнства.

Всяка енория, църковна единица, има своя храм. Всяко селище има своя храм. Страната ни е осеяна с храмове.

Храмовете имат своите имена. Всеки храм е посветен на някой светец.

Вярващите решават да почетат някой светец. Събират необходимото и построяват храм в негова чест. Така се обяснява наличието в много енории освен на централния енорийски храм и на други храмове, посветени на различни светци.

Официално един храм взема името на светеца, в чиято памет е бил построен, в деня на освещаването. Тогава, т.е. при освещаването, епископът посвещава храма на светеца: "... И удостои ни в настоящия час неосъдително да извършим освещаването на този храм, построен за наше спасение и Твое славословие в чест на свети (*ИМЕТО*) и да пристъпим към светия престол в него" (Последование за освещаване на храм, Велик

1 *Λαδύλα* (грц.) в днешния гръцки език означава глътка свещ, често пъти с дължина до 2 м. и дебелина 5-10 см. А в древността думата е означавала факел, осветително средство, което личи и от етимологията ѝ. – Б. пр.

2 От грц. *κόβηλον*, означавала в древността тежест при разместване единици, а във византийско време добила значение на варено жито, смесено със стафили, захар и др. и предлагано в храма както в чест на някой празник, така и в памет на починали. – Б. пр.

молитвослов).

Почитането на светците с храмове е древна традиция на Църквата ни. Започва от времето на гоненията. Тогава християните се събирали около гроба на мъченика и над него извършвали светата литургия. Но гробовете били вън от населените места. Там, на открито, се явявала нуждата от някакъв навес, който да покрива гроба, за да се предпазят събралите се от слънцето или дъжда. От този навес води началото си може би и първият вид на храма, който в архитектурното си развитие достигнал до съвършения храм "Света София" в Константинопол. Но винаги център на всеки храм бил гробът на мъченика.

Понеже все пак не било възможно за всеки храм да има един гроб на мъченик¹, Църквата ни установила практиката при освещаването да се поставя в основата на светия престол частица от мощите на мъченици. Действително голяма почит към светците изразява осветеният храм, след като освещаването му се извършва само с мощи на мъченици.

Тук отбелязваме едно изключение. Храмът на свещената къпина в Синай не е осветен с мощите на светци, но светият престол е точно над корена на горящата къпина, която видял Моисей².

Освен храмовете, в чест на светците има и по-малки постройки, проскинитарии³. Те показват някое свято място или по-често са израз на почит към някой светец. Такива проскинитарии има по върховете на хълмове или край пътищата, край шосетата. Шофьори и пътници, които са се спасили от някоя сигурна злополука, от благодарност към техния светец-покровител или към светеца на деня построяват някой проскинитарий.

1 Обикновено мъчениците постраждали в Толемите градове - центрове на ези-
ческата власт - на големи групи едновременно или на по-малки групи и по-
единично в различно време, така че Рим, например, има хиляди мъченици, но
в много селища няма мъченически гробове. - Б. пр.

2 Изх. 3:2-5. - Б. пр.

3 Προσκυνητάριον (грц.) - букв. "място за поклонение" - съвсем малка пост-
ройка край пътищата, показваща или съществуването наблизо на свято мяс-
то - манастир, църква и пр., или мястото на злополука. Изгражда се
обикновено до 1,5 м. висока и има в горната си част място за икона и кандил-
це. Изграденият я има грижата и за нейното поддържане. - Б. пр.

VI. "С изображения"

Иконите представят възпроизвеждане на образи на светци или на събития от живота на пророци, апостоли, иерарси¹, преподобни, мъченици било на дърво, било на стена. Когато са върху дърво, се наричат "преносими",² а когато са върху стена, се наричат стенописи.

Свидетелства за икони имаме от първите години на християнството.

Във всеки случай иконите са стара традиция на Църквата ни. И казваме "на Църквата ни", защото католиците нямат икони, а статуи и кукли. А пък протестантите нямат нито икони, нито статуи.

"Свещените икони са книгите на народа ни. Човекът, който не знае да чете, гледа и се учи по иконите. Историята свидетелства, че началото на покаянието и на обръщането на българския народ към християнството се дължи на една икона. Това била иконата, която изобразявала бъдещия съд³. Мисионерът св. Методий я показал на цар Борис и му я разтълкувал. Направила му такова впечатление, че Борис повярвал в Христа и заедно с него повярвал и целият български народ." (Епископ Августин Кантиотис⁴, Православният храм).

Църквата ни възпроизвежда върху икони образите на светците, които са почитани лица, или свещени събития от техния живот и така всяка икона става учител на вярата особено за обикновените хора.

На тези икони Църквата ни също отдава съответното поклонение. Ние не почитаме материала на иконата, а изобразената върху нея личност. Поклонението на иконите преминава към първообраза, към изобразената личност. Така че, когато се

1 'Ιεράρχης (грц) - се превежда на славянските езици "светител" и означава клирик в третата, висшата степен на свещенството. Употребява се в тържествени и богослужебни текстове. Другите имена на тая степен могат да са архиерей, епископ (основното название), митрополит, архиепископ, патриарх, като последните три бележат административния пост на архиерея. - Б.пр.

2 На грц. φορητός - "преносим" - се употребява за иконите върху дърво или платно. - Б. пр.

3 На български се казва обикновено "Страшният съд". - Б.пр.

4 'Ο'Ορθόδοξος ναός на Леринския митрополит Августин. - Б. пр.

почита една икона, тази почит е за светеца, който е изобразен.

И тъй, ние почитаме светците и чрез иконите.

За всички известни светци имаме икони.

Всеки християнин обича и призовава, а също и оказва по-особена почит към някой светец. В дома си има в иконостаса икона на този светец и му пали там кандило, свещи и поднася тамян. Често пъти християните показват изключителната си почит към своя светец на иконата, като покриват част от иконата, обикновено ореола¹, с листа от ценен метал - сребро, злато и др.

Към същата категория заедно с иконите можем да причислим и светите моци.

Ако на иконата изписваме образа на светеца, светите моци са самият образ на светеца. А както отбелязахме и на друго място, т.е. че се освещава и обожествява заедно с душата и тялото, светите моци са светото тяло на светеца, което обожествената душа е оставила тук долу.

Светите моци продължават да имат дара на чудесата, които е правил светецът. И когато имаме цяло тялото на светеца, тогава имаме едно продължаващо чудо, което преминава границите и законите на природата. Всички ние, които, както и доколкото почитаме иконите, много повече почитаме моците. А почитайки моците, почитаме самите светци.

Всички хора, които се покланят на моците, виждат силата им. Свети Йоан Златоуст я подчертава още повече, когато казва:

“Ὅσα οὐκ ἰσχύει πλοῦτος καὶ χρυσίον, τὰσαῦτα ἰσχύει μαρτύρων λείψανα. Χρυσίον μὲν γὰρ οὔτε νόσον ἀπήλασε πώποτε, οὔτε θάνατον ἐφυγάδευσε, μαρτύρων δὲ ὅσα ἀμφοτέρω ταῦτα εἰργάσαντο.

"Като златото и богатството не могат да направят, това могат да го направят моците на мъчениците. Златото нито болест е излекувало някога, нито смърт е прогонило, а костите на мъчениците са правили и двете".

И тъй, на тези моци, които прогонват дори и смъртта,

1 Гръквата дума за ореол е φωτοστέφανος светлинен венец, а у нас тя е дошла от лат. aureolus (златен) през френски - aureole. - Б.пр.

Църквата отдава почете. А колко много Църквата ни почита мощите на светците, става ясно от съборните правила, като например от 7-то правило на VII вселенски събор, което казва: "... Които честни храмове са осветени без свети мощи на мъченици, определяме в тях да се положат мощи с обичайната молитва, а оня, който освещава храм без свети мощи, да бъде низвергнат като престъпил църковните предания".

И 91-вото правило на Картагенския събор казва:

"Постановено е и следното: всички олтари, които са издигнати било на полета, било по лозя за спомен на мъченици, ако в тях не са положени тела или части от мощи на мъченици, трябва, по възможност, да бъдат разрушени от местните епископи;... нито под какъвто и да е предлог да се извършва помен за мъченици там, где то няма или тяхно тяло, или мощи, или пък по достоверно старинно предание не е доказано, че то е било тяхно жилище или притежание, или място на страдание."¹

Т.е. толкова голяма почит се отдава на мощите на мъчениците от страна на Църквата ни, че не може един храм да бъде използван за служба Божия, ако в него няма свети мощи.

Но мощи и прочути икони няма навсякъде. А християните изпитват нужда от тях. Затова полагат усилие да ги посетят и да им се поклонят, където и да се намират те. Така се обособяват прочутите места за поклонение, светите места, където християните се стичат с благоговение, за да се поклонят на чудотворна икона или на свети мощи. Цялото това придвижване на вярващи е известно като поклонничество².

Тези поклонничества, когато наистина са такива, представляват още един начин, по който вярващите почитат светците.

Не можем да отхвърлим поклонничествата, свещените икони или светите мощи. Но въпреки всичко съществува опасността местата за поклонение да станат обект на експлоатация а поклонничествата да се превърнат в туризъм, затова е нужно внимание от страна на вярващите.

1 Преводът е от книгата "Правила на св. Православна църква", (София, 1936) където е под № 94. — Б. пр.

2 'Βραλοδνία (грц.) буквално "свещено отсъствие от отечеството", нѣтъ ване. - Б. пр.

Повечето мощи на светци се пазят в манастирите на Света Гора. Но много от тях се намират разпръснати по манастирите в страната ни. Можем да споменем:

- Мощите на свети Спиридон в Керкира.
- Мощите на свети Дионисий Егински в Закинт.
- Мощите на свети Йоан Русин в Прокопио, Евбея.
- Мощите на свети Герасим в Кефалоня.
- Мощите на свети Нектарий в Егина.
- Мощите на свети Патаний в Лутраки.
- Мощите на света Теодора в Керкира.
- Мощите на свети Григорий в Неа Карвали и т.н.

5. Отричането на светци

Почитта към светците е древна традиция на нашата Църква. Църквата ни, направлявана от Светия Дух в истината (Йоан 16:13), справедливо почита светците. Всяко друго учение е противно и на Светото Писание, и на Свещеното Предание.

Отричане на светците означава:

I. Отричане на Светото Писание

Различните еретици и преди всичко свидетелите на Йесова или хилиастите и протестантите не приемат светците.

В историята на Църквата най-острата борба срещу светците било иконоборството. Този многообразен и твърде разискван исторически факт в крайна сметка бил борба срещу Църквата, срещу светците и техните икони.

Иконоборството, въпреки подкрепата, която имало от държавата, не успяло да падне, както лъжата не може да засенчи истината.

Истината на Светото Писание ни учи, че светците трябва да бъдат почитани.

Ще споменем няколко места от Светото Писание:

а. В Деяния апостолски виждаме, че християните възпяват и възхваляват апостолите за толкова многото чудеса, които те вършели: "Народът ги величаеше" (5:13).

б. Споменахме по-горе мястото 138:17 от псалмите на Давид, където царят-пророк се провиква: "защото твърде много почитам Твоите приятели, Боже". Светците са приятели Божии. Почитта към светците е почит към Бога. Днес Църквата не прави нищо повече от това, което е правил Давид: почита светците, приятелите Божии.

в. Споменаваме още едно място, от което става ясно, че почитта се отдава и докато живеят светците, но и след смъртта им: "И почина Езекия при отците си, и го погребяха над гробниците на Давидовите синове, а след смъртта му всички юдеи и жители иерусалимски му направиха почести" (II Парал. 32:33) Слава и почит отдали на Езекия след смъртта му.

И тъй, всяко отричане и отхвърляне на светците и на отдаването на почит към тях е противно на Светото Писание представлява отхвърляне на Светото Писание.

II. Отричане на Църквата

Светците са тези, които съставят тържествуващата Църква. Следователно отричане на светците означава отричане на Църквата. Защото Църквата е една, войнстваща и тържествуваща. Бог, според Мат. 22:32, е "Бог Авраамов, и Бог Исааков, и Бог Иаковов. Бог не е Бог на мъртви, а на живи".

III. Отричане на Свещеното Предание

Свещеното Предание на Църквата ни, което се поддържа вече двадесет века, признава светците и им отдава почитта, която заслужават.

Който не признава преданието, новаторства. А за новаторите Светото Писание съдържа строги думи, защото не може, не е възможно някой да може да коригира учението на Христос, на апостолите, на Църквата. Затова апостол Павел казва: "Но ако дори ние, или Ангел от небето ви благовестим нещо по-друго от това, що ние ви благовестихме, анатема да бъде. Както по-горе казахме, и сега пак казвам: който ви благо-

вестува нещо по-друго от това, що приехте, анатема да бъде" (Гал. 1:8-9).

Отрицатели на светците и на отдаването на почит към тях са всички протестанти, хилиасти и др. новатори и подлежат на анатемата на апостола.

6. Застъпничеството на светците

Светците, както видяхме, са приятели Божии. И като приятели Божии имат смелост пред Него. Имат, както казваме на църковен език, дръзновение¹.

Естествено е, че всички еретици, които отричат светците, отричат и застъпничеството на светците.

Църквата ни учи, че светците, които се намират на небето, посредничат, застъпват се или молят горещо Бога за хората, които се намират долу на земята.

Ние тук на земята, колкото пъти се намираме в нужда, се обръщаме към светците и търсим тяхната помощ. Или молим да посредничат пред Бога, искаме да подкрепят нашите молитви.

Ако вярващите тук могат да се молят заедно и взаимно да се подкрепят с молитви, ако вярващите тук могат да изпросват молитвите на светците, които са живи, защо да не могат да просят молитвите и посредничеството на светците на небето?

Беше подчертано, че тържествуващата и войнстващата Църква са едно и следователно съществува връзка. Така се обосновава молитвата на светците за тези, които са на земята, а също и молитвата на живите за починалите.

В книга Битие се вижда, че Авраам, приятелят Божий, щял да се помоли за цар Авимелех и Бог ще чуе молитвата му. Съответното място гласи: "защото той е пророк, ще се помоли за тебе, и ти ще бъдеш жив" (Бит. 20:7).

Братът Господен Яков поръчва: "молете се един за други, за да се изцерите" (Як. 5:16). Т.е. ако молитвите на вярващи-

¹ Παρρησία (грц) - дръзновение, смелост, откритост, свобода да се говори, да се изразяват мислите, което древните атиняни считали за особено свое право. - Б.пр.

те за едновърците могат да донасят изцеряване, излекуване, много повече такава сила трябва да имат молитвите-застъпничества на светците.

Накрая, в Откровение много добре се вижда, че Бог приема молитвите-застъпничества на светците: "четирите живогни и двадесет и четирите старци паднаха пред Агнеца, държейки всеки от тях гусли и златни чаши, пълни с тамян, които са молитвите на светците" (Откр. 5:8). И пак: "Тогаваш дойде друг Ангел със златна кадилница и застана пред жертвеника, и му се даде много тамян, та с молитвите на всички светии да го тури на златния жертвеник, що беше пред престола. Димът от тамяна с молитвите на светците се издигна от ръката на Ангела пред Бога" (Откр. 8:3-4). Особено важно за случая е мястото от Откровението: "видях под жертвеника душите на закланите за Словото Божие и за свидетелството, що имаха; и викаха с висок глас, думайки: докога, Владико Светий и Истиний, не ще съдиш и не ще отмъстваш за нашата кръв на ония, които живеят на земята?" (6:9-10).

Съществуват още твърде много случаи, които се споменават в синаксарите и в житията на светците и с които се доказва, че светците се застъпват пред Господа и Господ ги чува. Много характерен е случаят, който се споменава в житието на света Потамия (7 юни). Някой си на име Василид, идолопоклонник, я защитил от нападение на похотливи младежи. Светицата му обещала да му се отплати, когато ще се намира близо до Господа. Три дни след мъченичеството Василид видял Потамия да го увенчава с венец от слава и да му казва, че го е поискала от Христос и че след малко ще го вземе със себе си. Така и станало. Идолопоклонникът Василид станал християнин и пострадал за вярата.

Застъпничествата на светците са нещо много естествено. Т.е. след като ние, бидейки грешни, нямаме смелостта да се обърнем сами и пряко към Господа, не ни остава нищо друго освен да използваме и да потърсим помощта и посредничеството на Неговите приятели, на светците. Това мнение изразява стихирата на Великото повечерие: "Господи, ако нямахме Твоите светци за застъпници и Твоята благодат, която да ни милва, как бихме посмели, Спасителю, да възпяваме Тебе, Когото

непрестанно славословят ангелите? Сърцеведче, пощади нашите души".

Стихът към тропарите на каноните, посветени на светци, е: "Светецо Божий, моли се за нас". Светците се застъпват за нас, когато искаме това от тях.

Този дух е установен и от VII вселенски събор: "Който не изповядва, че светците, които са благоугодили Богу от създаването на света досега - било преди закона, било по време на закона, било по време на благодатта, - са честни пред Бога и по душа, и по тяло, и не призовава тяхното застъпничество като на лица, които имат право да се застъпват за света, съгласно преданието на Църквата, да бъде анатема" (Съборното определение).

Всички светци имат "дръзновение" да посредничат пред Господа, но повече от всеки друг това дръзновение има света Богородица Мария. "Защото голяма сила има молбата на майката пред благосклонността на Владиката" ще подчертае Църквата в последованието на Великото повечерие, т.е. че ние нямаме дръзновение да се молим за своите грехове, но св. Богородица има. "Защото ние нямаме дръзновение поради многото наши грехове, ти, Богородице Дево, моли Родилния се от тебе, защото голяма сила има молбата на майката пред благосклонността на Владиката...".

И на всяка света литургия молим Господ да ни спаси, но тази наша молба се предава чрез св. Богородица: "По молитвите на Богородица, Спасителю, спаси ни".

7. Провъзгласяването на светци

Мнозина смятат признаването на светците за голям проблем.

Как се различават светците? Кой от тях имат дръзновение да се застъпват? Достатъчен ли е "актът" на провъзгласяване от официалните църковни власти? Колко необходимо е то?

Тук трябва да кажем, че няма всеобщо правило. Но съществува:

1. Убеленост, че Църквата е направлявана от Светия Дух "във всяка истина", следователно и в признаването на светците.

2. Безпогрешното съзнание на Църквата, на духовното тяло Христово¹, което по един чуден начин приема за свети действителните светци, без да се лъже. Това е едно недостижимо, необяснимо чудо.

Що се отнася до тази точка, Църквата не е направила нито една грешка. Не е провъзгласила за светец никой, който не е бил свят. Нито пък е обявила някого за светец по погрешка и след това да се е налагало да поправи грешката с низвержение на светеца.

Църквата е богочовешки организъм, както е Богочовек нейният глава. Като човешки организъм тя винаги проверява и наблюдава да не се приеме за светец някой еретик. А що се отнася до мъчениците, те са били смятани за свети и без съмнение са. Съществува някаква трудност за другите категории светци. Затова Църквата никога не е прибързвала и не бърза с провъзгласяването. Тя чака за повече доказателства. Чака потвърждението от небето. Когато се увери, само тогава записва имената в "диптихите"², за да се споменават по време на светата литургия.

От най-древните мъченичества³, които имаме, – а те са на свети Поликарп и на свети Игнатий⁴, – се вижда, че преди още да починат или да станат мъченици и без да е предшествовал "акт" на ръководството на Църквата, се считали за светци и се почитали като светци. Действало е онова чудно съзнание на Църквата и е поставило на мястото на светеца действително

1 Образът за Църквата като тяло Христово е въведен в богословието от св. ап. Павел (срв. I Кор. 12:12-27; Еф. 1:22-23). – Б. пр.

2 Διπτοιχα (грц.) - буквално "сгънат двойно"; това са списъци на живи и покойни църковни членове, на светци или на различни църковни длъжности (епископи и други клирици). - Б. пр.

3 Μαρτυριον - буквално "мъченичество", т.е. разказ за мъченическия подвиг на загиналите за вярата си християни. - Б. пр.

4 **Св. Поликарп**, епископ на Смирна в Западна Мала Азия, ученик на св. Йоан Богослов; загинал мъченически през 167 г. при император Марк Аврелий Антонин (161 - 180 г.), **Св. Игнатий Богоносец**, епископ на Антиохия (Сирия), загинал при император Траян (98 - 117 г.). - Б. пр.

светия човек. Последният пример е свети Козма Етолски, когото поробените гърци считали за светец преди още да стане мъченик; и преди още да се извърши "актът" на канонизирането му за светец от официалната Църква, те се обръщали към него с думите:

"Помагай ни, свети Георги, и ти, свети Козма, да вземем Града¹ и Света София".

Дори се говори, че в деня на погребението му, вместо погребалното последование, било изнято празнично последование, което съставил някой учен човек по негово време.

Общественото, както казваме, признаване е също един елемент. Т.е. когато някой бъде признат от всички вярващи за светец заради борбите му, учението му, чудесата му и т.п., чак тогава идва Църквата в лицето на ръководството си и със своя "акт" записва името на светеца в "дигтихите". Това е "актът" на признаването за светец. Не, актът не прави светеца; просто признава едно положение и още – с него се определя денят на общото честване на светеца. Свети Никодим Светогорец е светец от миналия век, но едва в 1961г. станал актът на признаването му от Вселенската патриаршия.

Свети Нектарий направил толкова много чудеса, народът на Църквата го имал за светец, "задвижило се съзнанието на тялото Христово" и тогава е дошло ръководството на Църквата и го провъзгласило.

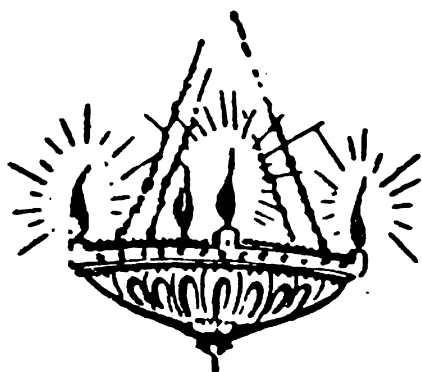
В още по-стари времена свети Йоан Златоуст, който умрял с мъченическа смърт в заточение, бил светец и като такъв го признало съзнанието на Църквата, но църковната власт отказвала да го признае. Искането на народа било: "Йоан в дигтихите!". Така и станало.

Казваме, че признаването и вписването в дигтихите е дело на църковната административна власт. И безспорно съществуват безброй светци, които не са били признати. Свети Йоан Златоуст не искал да го признае и да го впише в дигтихите дори свети Кирил Александрийски, който накрая бил убеден от самата св. Богородица, която му се открила.

¹ Константинопол – Б. пр.

Т.е. виждаме, че светците са свети сами по себе си и с благодарта на Бога. Светостта им не зависи от официалното църковно признаване. Защото и преди него светците вършат чудеса. Църквата има властта със записването в дигтихите да определи деня на честването и насърчава вярващите да почитат светеца, както подобава. Не би било правилно всеки свещеник да вписва в дигтихите или да зачерква от тях имената на светци, които предпочита или които не харесва.

Отбелязваме една наша разлика от Западната църква. Т.е. докато в Православната църква изгълшението признава светеца и управлението на Църквата го утвърждава с акт, в Западната "църква" прдвзгласяването става с акт на канонизиране на светец. Това е чисто административен акт, с който всеки би могъл да бъде провъзгласен за светец и да бъде наложен от църковната власт на изгълшението на Църквата. Освен това там кандидат-свещецът се нарича първо за един период от време "блажен", а после "свят".

**СВЕТЦИТЕ
ПО ГРУПИ**

1. Св. Богородица

Започваме с майката на нашия Христос - св. Богородица. Наш дълг и обязаност е да започнем от св. Богородица. При това тя не е просто света, а Пресвета.

Трудно е да бъде представена и възнята св. Богородица. "Трудно е да се съставят съзвучно стъкмени песни.¹ Не можем да се приближим до нея поради недостойнство, но се осмеляваме да го направим със страх и благоговение. От нужда.

Св. Богородица заема първото място. Първата почит. Светото Писание пише много за св. Богородица. За нея са говорили и писали всички отци. С името ѝ се е занимал III вселенски събор. Химнографите са я възвеличили. Иконописците са я представили. Вярващите я почитаме и ще я почитат до свършека на света, както го е казала тя самата: "защото, ето, отсега ще ме облажават всички родове" (Лука 1:48).

Старият Завет е книгата, която подготвя света да приеме очакваните събития. Говори за тях с предобрази, символи, изображения "смътно като през огледало".² И за света Богородица използва същите средства. В Стария Завет св. Богородица се предизобразява, предсказва, дават се предобрази за нея. В тази връзка е и онова, което ни подчертава песнописецът: "Ду-

1 IX п. от вторите катавасии на Рождество Христово. — Б. пр.

2 I Кор. 13:12. Св. апостол Павел сравнява сегашните ни представи, когато "донейде знаем", с бъдещото пълно познание, което ще придобием след Второто пришествие на Исус Христос, като употребява образа за огледалото, което в негово време естествено не отразявало образите с кристалната чистота на днешното огледало. - Б. пр.

мите и загатванията на пророците откриха твоето възплъщение от Дева, Христе..." (Канон на Успение Богородично).

а. Пророчества

Съществуват много пророчества в Стария Завет за света Богородица. Тук ще споменем само няколко.

I. В прочутото Първоевангелие (Бит. 3:15 сл.)¹ става дума за една жена, семето на която ще освободи човека от тиранията на дявола. Предсказаната жена е св. Богородица, а семето ѝ - Христос.

II. Пророк Давид нарича св. Богородица "ковчег" в Псалом 131:8 - "Застани, Господи, на мястото на Твоя покой, - Ти и ковчегът на Твоето могъщество"². Нарича света Богородица ковчег и пророкува нейното преставление³.

Обяснявайки това място, свети Григорий Солунски⁴ казва: "Родилото тяло се възхвалява с богоподобна слава заедно с рожбата и според пророческата песен заедно с възкръсналия по-рано Христос възкръсва ковчегът на Неговото осветение" (Слово за Успение).

III. Пророк Соломон пророкува за св. Богородица, говорейки за един "дом": Съответното пророчество гласи: "Премъдростта си съгради дом, издяла седемте му стълба" (Притчи 9:1). Този дом на Соломон е пророчество за света Богородица, майката на Христос, Който е "истинската премъдрост".

IV. Пророк Исая, след като видял ангелите да пеят трисветата песен "Свят, свят, свят Господ Саваот" (6:3), до него се приближил един серафим "с разпален в ръка въглен, що бе взел с клещи от жертвеника" (6:6). Тези "клетци" са предсказаната св. Богородица. И ще ни го напомнят църковните песни за

1 "Първоевангелие" се нарича този текст от Стария завет, защото там за пръв път се дава обещание, блага вест (на грц. *εὐαγγέλιον*) за раждането на Изкупителя. - Б. пр.

2 В превода на Седемдесетте вместо "Твоето могъщество" стои "Твоето осветение". Думата "ковчег" в езика на Стария Завет означава било кораб, било някакъв съд. - Б. пр.

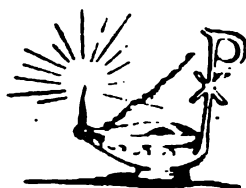
3 "Преставление" е калка от грц. *μετάστασις* преминаване - от едно място на друго, от земния живот към небесния. Няма нищо общо с новата дума "представление" от глагола "представям" - Б. пр.

4 Известен повече като Палама (1296 - 1359 г.). - Б. пр.

Сретение с величанието: "Ти, Мариам, си тайнствените клещи, хванали възле на Христос в утробата си"¹.

V. Пророк Даниил (2:34) "вижда" едно създание, направено от много съставни части. Т.е. главата - от злато, гърдите и ръцете - от сребро, коремът и бедрата - от мед, краката - от желязо и стъпалата - от глина. Страшна гледка. Но ето, паднала една планина, без някой да я е бутнал, и разбила творението. Тази "планина", която се отцепила и паднала сама, "неусеченная гора"², е света Богородица, която без въздействие на мъж ще роди Христос, Който ще разруши царствата - властите на този свят.

Много са пророчествата на Стария Завет, които споменават св. Богородица, но ще се ограничим с горните, за да споменем, да припомним и да почетем Синайския манастир. Защото там в иконостаса има една рядка икона на света Богородица, където св. Дева е придружавана от четирима пророци, които държат в ръцете си по един свитък със съответния текст и с по един символ. Горѐ вляво пророк Давид с ковчега и вдясно пророк Соломон с една беседка³ със седем колони. Долу вляво пророк Исайя с една главня в ръка и долу вдясно пророк Даниил с една "гора неусеченная" в ръката си.

- 1 За съжаление преводът не може да изрази еднаквостта на глагола "хващам" (въглен и пр.) и "зачевам" на гръцки, изразявани и в двата случая със "συλλαμβάνω". Също така преводът на λαβίς (дръжка, маша, вилица, въобще оръдие за хващане) с "клещи" в българския синодален превод на Библията отдалечава представата за свързаност с подлог в женски род. - Б.пр.
- 2 *Αλατόμητον ὄρος (грц.) - планина, от която не са сечени, не са вадени камъни, което намеква за девството на св. Богородица. - Б.пр.
- 3 Схематично изображение за дом, сграда в иконописта. - Б. пр.

6. Предобрази

Предобразите в Стария Завет за св. Богородица са:

- 1) **Ева.** Много отци са подчертали съответствието и противопоставянето на Ева - Мария. Ева е виновница и майка на тленното и на смъртта. Мария е майка на живота и на безсмъртието.
- 2) **Ковчегът на Завета.** Ковчегът съдържа скрижалите на Завета, маната и жезъла на Аарон¹. Девицата посела в себе си Самия законодател - Христос.
- 3) **Стомната с маната.** Света Богородица посела в себе си истинската мана - тялото и кръвта на Христос.
- 4) **Столбата на Яков.** Света Богородица е столбата, по която слязъл Бог, слезат ангелите на земята и се качват хората на небето².
- 5) **Червено море.** "Морето след преминаването на Израил остана непроходимо"³. Така и "непорочната след зачеването на Емануил остана нетленна" (Богородичен на V глас).
- 6) **Руното на Гедеон.** "От тебе потече роса, която угаси шамъка на многобожието; затова възкликваме към тебе: Радвай се, Богородице, росно руно, което Гедеон пророчески видя"⁴ (Акатист на св. Богородица).

Разбира се, няма да споменем тук всички предобрази от Стария Завет за св. Богородица. Те са твърде много. Но човек би могъл да ги срещне почти всички в Акатиста, където те са повод да се възпява св. Богородица.

1 Срв. Евр. 9:4. – Б. пр.

2 Срв. Бит. 28:12–13. – Б. пр.

3 Срв. Изх. 14:21–31. – Б. пр.

4 Срв. Съд. 6:36–40. – Б. пр.

в. Имената на света Богородица

I. МАРИЯ - МАРИАМ

Мария е елинизираният име на девойката от Назарет, която се нарича Мариам. В Новия Завет се срещат и двете имена¹.

МАРИАМ: Мат. 1:20; 13:55, Лука 1:30,34,38,39,46,56; 2:5,16,19,34

МАРИЯ: Мат. 1:16,18; 2:11 Марк 6:3, Лука 1:41, Деян. 1:14

Това е личното име на св. Богородица. Всички други са епитети - презимена, които показват нейни качества или дарования. Това име е единственото - и рядко Деснина² - които вземат християнските жени, за да я почитат. Никое друго не подходило на жена, колкото и да е добра тя.

II. БОГОРОДИЦА³

Мария от Назарет роди Христос. Но Христос не е само видим човек – това, което се вижда, но е и Бог. Единственият истински Бог. Т.е. Мария " Θεὸν ἔτεκεν "⁴ и затова се нарича и Богородица.

И тъй, когато наричаме Мария Богородица, изповядваме вярата си в божествеността на Христос и във възмъгтяването на Словото Божие.

С други думи бихме казали, че името Мария е светското име, а Богородица е богословското ѝ име. И установяването му се дължи на III вселенски събор, който възглавявал свети Кирил Александрийски. Този събор в своето вероопределение⁵ - вероопределение се нарича решението на събора по въпроси на вярата и догмата - подчертава, че св. Богородица е "наисти-

1 Справката е по оригиналния гръцки текст. В българския синодален превод местата Мат. 1:20; 13:55 и Лука 2:5, 34 предават името във форма Мария. – Б.пр.

2 *δέσποινα* (грц.) е производно за жена от *δέσποτης* = владетел, владика и се превежда в богослужебните текстове с "Владичица". - Б.пр.

3 *Θεοτόκος*.

4 "Бога роди", израз от богослужебната словоупотреба. – Б. пр.

5 *ἄρθρον* (грц.) = определение, а понеже съборите са изготвили определения главно относно вярата, затова думата се превежда обикновено "вероопределение". - Б.пр.

на и преди всичко Богородица¹.

Същото значение с единното име Богородица има и описателното "майка Божия", което в краткопис на ΜΡ ΘΥ¹ го виждаме по иконите на св. Богородица.

III. ПРЕСВЕТА²

Този епитет преподчертава светостта на Мариам. Не е, иска да каже, просто света, а пресвета. Както казваме за някого, който е твърде много добър ученик, не просто добър или най-добър, а превъзходен. Или за някого, който е твърде много добър, казваме, че е предобър.

Действително Мариам съчетава всичката святост през целия си живот и то в най-голяма степен. Не ни е позволено за Мария, майката Божия, нито да помислим за нецъпшата на святост. Тя е не просто света, а пресвета.

IV. ПРИСНОДЕВА³

Основна истина на вярата ни е приснодевството на света Богородица. Тази истина е проповядвана от пророците на Стария Завет и тази истина загатват твърде много обстоятелства от историята на Израил. Същото прави и Църквата ни със слова и песни. Също и иконописата учи на това. Забележете трите звезди на св. Богородица, които има на всяка нейна икона. Те показват, че св. Богородица била девица преди раждането, по време на раждането и след раждането. Учейки за приснодевството, нашата Църква ни учи за раждането на Христос "от Светия Дух и Дева Мария"⁴. Това е свръхестественото и недостижимо за човешкия разум Рождество Христово. Това е чудото, което не подлежи на изследване, а подхожда към него само с вяра. В стихира на "Всякое дихание" на Рождество Христово се подчертава това безсилие за изследване на тайнството: "Богородице Дево, която си родила Спасителя, ти си унищожил

1 Μητήρ Θεοῦ = матер Божия (ΜΡ ΒΘ). – Б. пр.

2 Παναγία (грц.) = всесвета, пресвета. Този епитет в славянските езици рядко се употребява самостоятелно, но в гръцки език, особено в народния, той е главното и най-употребявано име на св. Богородица. Предпочитаното нас име е в съчетание "Пресвета Богородица". - Б. пр.

3 Αειπάρθενος (грц.) = винаги дева, но в славянските езици се е наложило със старинното наречие - "Приснодева" - Б. пр.

4 Символ на вярата. – Б. пр.

древната клетва срещу Ева, защото си станала майка на благо- волението на Отца, като си носила в утробата си въплътеното Слово Божие. Тайнството не понася изследване - само с вяра всички ние го славим, като заедно с тебе викаме и казваме: не- обясними Господи, слава на Тебе".

г. Празници на св. Богородица

В списъка на празниците срещаме много пъти празници, които са посветени на св. Богородица и на всички големи съби- тия от светия ѝ живот.

Така имаме:

- 1 септември¹ – Празнува се едно чудо, извършено от икона на св. Богородица. Т.е. първият ден от църков- ната година е посветен на св. Богородица.
- 8 септември – Рождение на пресвета Богородица.
- 28 октомври – Празникът Покров Богородичен²
- 21 ноември – Въведение на пресвета Богородица в храма.
- 26 декември – Събор на пресвета Богородица³.
- 10 февруари – Събор на света Богородица "в Арео- винт"⁴.
- 25 март – Благовещение на пресв. Богородица.

1 Подреждането е по църковната година, която започва от 1 септември и свършва на 31 август. - Б.пр.

2 Празникът Покров Богородичен е на 1 октомври; но Гръцката православна църква от 1952 г. го е преместила на 28 октомври, който е национален праз- ник на победата срещу италианските нашественици от 1940 г. - Б.пр.

3 Често пъти през годината в деня след някой голям празник се чествува "съ- бор" на главните действащи лица в празничното събитие. Така след Рожде- ство Христово е Събор на пресвета Богородица, след Благовещение - Събор на архангел Гавриил, след Петровден - Събор на св. апостоли. - Б.пр.

4 Неизвестен в нашата Църква празник, свързан с манастир и храм, за които говори Никифор Калист (Църк. ист. 18,42). Затова пък ние имаме някои празници, пренесени от Русия (като "Всех скорбящих радость" - 24 октомври, комуто е посветен и храм в София). В Русия има още повече празници в чест на икони на пресвета Богородица. - Б.пр.

- 12 април – Пренасяне на пояса на пресв. Богородица.¹
- 13 май – Празнува се освещаването на храма на пресвета Богородица.²
- 8 и 15 юни – Имаме събори на св. Богородица.
- 26 юли – Събор на пресв. Богородица.
- 15 август – Успение Богородично.
- И в последния ден на църковната година, т.е. 31 август, пак имаме празник на св. Богородица - чествуваме възстановяването на храма "в пристанището"³.

Това е редът на неподвижните празници. Не би могло да отсъства празник на св. Богородица и от кръга на подвижните. През Великата Четиридесетница в Триода е Акатистът с четирите статии на четирите петъка. И в Цветния триод⁴ имаме празник на св. Богородица. В петъка на Светлата седмица празнуваме Живопримни източник, който не е нищо друго, освен св. Богородица.

Толкова за празниците на св. Богородица. За неспонени-ята не говорим, защото няма поредица от тронари, която да не завършва с Богородичен, т.е. тронар, посветен на св. Богородица. По-голяма част от химнографията ни е посветена на Майката Божия.

1 От Йерусалим в Константинопол през V в. при имп. Аркадий. – Б. пр.

2 Това е т.нар. "храм на дякоисета" в Константинопол. – Б. пр.

3 Този празник е непознат у нас. Вместо него на 31 август ние празнуваме полагането на пояса на св. Богородица над душевно болната императрица Зоя, съвруга на имп. Лев Мъдър (886–912). – Б. пр.

4 Славянско название за Пентикостаря. – Б. пр.

2. Светите ангели

За светостта на ангелите споменахме по-горе. Тук няма какво друго да кажем, освен че те са "духове служебни, провождани да служат на ония, които ще наследят спасение" (Евр. 1:14).

Не знаем точно колко са те. Светото Писание говори за хиляди и десетки хиляди. Те са неизброими и сътворението им е станало преди сътворяването на материалния и видим свят. Това заключаваме от мястото в книга Иов 38:7: "Когато се родиха звездите, възхвалиха Ме с глас велик всички Мои ангели"¹.

Разделени са на девет ангелски чина с имената:

Ангели - Архангели - Сили

Начала - Власти - Престоли

Господства - Херувими - Серафими.

Явяването им, което се нарича ангелофания², е много често. Не отсъстват от нито едно голямо събитие на боговъплъщението и въобще от плана на Бога за спасението на човека.

Вярваме, че на всеки човек съответства един ангел или всеки човек има своя ангел, както и всеки град или църква има своя ангел. Това ни показва молитвата "Към ангела-пазител", както и съответните места от Откровението на Иоан.

"Свети ангеле, покровителю на окаяната ми душа..." (Молитва на повечерието).

"На ангела на ефеската църква напиши..." (Откр. 2:1).

а. Работата на ангелите

I. От мястото в книга Иов, което споменахме, и от други, като Исая 6:3, виждаме, че главната работа на ангелите е да възхваляват и да славословят непрестанно Светата Троица. Ангелска песен е "Свят, свят, свят Господ Саваот". Ангелска

1 По превода на Седемдесетте. Тези стереотипни бележки се налагат, защото старозаветните книги на Библията у нас са сравнени с еврейския текст и на места се отличават от древния гръцки превод на 70-те. - Б.пр.

2 'Αγγελοφάνεια. В българския богословски език този термин не съществува, а явлението се изразява описателно. - Б.пр.

песен е "Алилуия", което ще рече "Хвалете Господа". Ангелска песен е "Слава във висините Богу..."¹.

II. Славословенето и възхваляването на Бога не е единствената работа на светите ангели. Работа на ангелите е молбата, застъпничеството и молитвата за хората.

III. Изпращат се от Бога, за да подкрепят лично и общо хората, които имат нужда от тяхната помощ. Всеки вярващ, казахме, има своя ангел-пазител. Това не е празна дума, нито някакво хубаво учение, за да не се страхуват малките деца. Това е вяра и учение на Църквата ни.

б. Почитта към ангелите

Църквата ни почита ангелите, както им подобава.

I. Проси помощта им и посредничеството им и дори призоваването на ангелите се слага веднага след призоваването на св. Богородица.

II. Във всяка света литургия по време на проскомидията се изважда специална частичка "в чест и памет" на ангелите.

III. Всеки понеделник е посветен на безшлътните сили, т.е. на ангелите.

IV. Има празници в чест на ангелите.

V. Има специална молитва "Към ангела-пазител", която се казва в края на Малкото повечерие. Църквата също притежава и последование Молебей канон към светите ангели.

в. Празници на ангелите

Знаем поименно три ангела:

Михаил, което на български означава Сила Божия.

Гавриил, което на български означава Бог и човек.

Рафаил, което на български означава Бог лекува.

В чест на ангелите има следните празници:

- 8 ноември – Събор на архистратезите² Михаил и Гавриил и на останалите безшлътни сили.

1 Лука 2:14. – Б. пр.

2 'Αρχιστράτηγοι (грц.), което често се превежда като "чиноначалници". - Б. пр.

- 11 януари – Събор на десетки хиляди ангели. Извършва се на мястото на мъченичеството на св. Анастасия до колонадата на Домнин¹
- 26 март – "Извършваме събор на архангел Гавриил, който (събор) ни е предаден свише и изначално, защото той е послужил на божественото и свръхестествено, и неизказано тайнство на Христовото снизхождение."²
- 11 юни – Събор на архангел Гавриил "в пении".
- 18 юни – Събор на архангел Михаил близо (до храма) на свети Юсиан във форума³.
- 13 юли – Събор на архангел Гавриил.
- 6 септември – Памет на извършеното от чиновачалика Михаил чудо в (град) Колоса, Фригия.

Както за празниците на св. Богородица, така и за празниците на архангелите може да се прочете в синаксара на свети Никодим Светогорец разказът, който е поместен на 11 юни.

3. Пророците

Видяхме, че сред светците имат своето място и пророците. Но кои са пророците?

Пророци са и се наричат онези хора от предхристиянската епоха, които Бог е използвал, за да съобщят посланието и волята Му на света. Пророците не говорят свои неща. Те казват на света, съобщават на хората, каквото им казва Бог. Казват само толкова, колкото трябвало да чуят хората на Израил. Затова всички те започвали проповедта си с думите: "Това казва Гос-

1 Неизвестен в Българската православна църква празник. Споменава се в синаксарите и е във връзка с пренасянето на мощите на мъченицата на това място близо до хиподрума по времето на император Льв I (457 - 474 г.) и патриарх Геннадий Цариградски (458 - 471 г.). - Б.пр.

2 Текстът е по гръцкия миней. "Тайнството на Христовото снизхождение" е наречено Боговъплъщението, извършило се при Благовещението. – Б. пр.

3 Последните два празника липсват в еортология на нашата Църква. - Б.пр.

под" или "Това казва Господ Вседържител". Те са, да речем, едно огледало. Върху това огледало падат божествените послания и се отразяват пред света, понеже народът не е в състояние да чуе и да приеме пряко Божиите послания.

По правило появяването на пророците съвпада с времена, в които избраният народ се отдалечавал от Божия път. И пророците поемали задължението да установят отдалечаването от волята Божия. Това отдалечаване от Бога е и причината за нещастното, войните или поробването на народа. Следователно, проповедта на пророците била проповед на покаяние, изобличение на безбожието, бичуване на покварата, но и обещание за спасение, ако приемат посланието Божие и се върнат в Неговия път, в пътя на своите бащи.

Пророците напомняли Божието обещание за спасение на хората и поддържали надеждата за идването на Месия. В проповедта си използвали много образи и сравнения, в които се откриват като в сянка и предобраз всички събития от пришествието в пътя на Господа.

Пророците се делят на малки и големи. Това деление се извършва единствено въз основа на големината на тяхното писмено дело, т.е. на книгата, която са написали. Това се вижда от пророк Илия, който не спада нито към малките, нито към големите, след като не е оставил никакво писмено съчинение, и все пак е най-известният пророк.

Големите пророци са¹:

- Исая - 9 май,
- Иеремия - 1 май,
- Иезикиил - 23 юли,
- Плач на Иеремия - 4 ноември,
- Даниил - 17 декември и неделя на праотците.

¹ Авторът всъщност посочва празниците на пророците, затова е посочен и "Плач на Иеремия". А за св. пророк Даниил са дадени два празника, вторият от които е колективен и се мести според неделния ден на втората неделя преди Рождество Христово от 11 до 17 декември. – Б. пр.

Малките пророци са:

- Осия - 17 октомври,
- Амос - 15 юни,
- Йона - 21 септември,
- Наум - 1 декември,
- Софония - 3 декември,
- Захария - 8 февруари,
- Иоил - 19 октомври,
- Авдий - 19 ноември,
- Михей - 14 август,
- Авакум - 2 декември,
- Агей - 16 декември,
- Малахия - 3 януари.

4. Свети Иоан Предтеча

Нашият Христос е нарекъл блажени много хора или групи от хора. Но за личността на свети Иоан Предтеча е изшлеел една неповторима похвала, като го е поставил над всеки друг човек. Словата на Христос за Предтечата са: "Истина ви казвам: между родените от жени не се е явил по-голям от Иоана Кръстителя" (Мат. 11:11).

Такава похвала, такова признание и чест не са оказани никога на никого, освен на свети Иоан Предтеча.

След като Христос го почита така и го хвали, следва да го хвали и Църквата ни, всички ние заедно и всеки поотделно.

От Църквата ни се хвали и почита с това, че:

- Вади се специална частина "за честния славен про-

рок, предтеча и кръстител Иоан" в предложението¹ всеки път, когато се извършва света литургия.

- Строят се храмове в негова чест и в негово име.
- Отпечатва се светият му образ върху икони, които не липсват от иконостаса на нито един храм. Специално се изобразява със света Богородица молещ се в известния иконографски вид на Малкия деисис².
- Пеят се песнопения и дори всеки вторник е посветен в негова чест.
- Има установени негови празници, пръснати през цялата година, и накрая,
- Много похвални и празнични слова са посветени в негова памет.

Честният Предтеча е:

а. Пророк

Много са били пророците, които са говорили за идването на Господ. Последен от всички бил Иоан. Той не само е пророчувал за Господ, но се е удостоил и да Го види в дните си и да Го кръсти в Йордан. За това се говори в тропара: "...защото наистина ти се показва по-честит от пророците, понеже се удостои да кръстиш в струите Проповядвания...".

Църковните песнопения го окачествяват като най-почитан сред пророците. Названието "пророк" химнографията е намерила в Новия Завет. Баща му Захария, когато му дал името и се прекратила неговата немота, казал: "И ти, младенецо, ще се наречеш пророк на Всевишния" (Лука 1:76).

Това име ще го потвърди по-късно Христос: "Но какво тогава излязохте да видите? Пророк ли? Да, казвам ви, и пове-

1 Πρόθεσις (грц.) буквално "предложение". Това е мястото в св. олтар, където се донасяли "предложенията", т.е. дарените от християните хляб и вино за светата евхаристия. Днес на това място се извършва св. проскомидия (т.е. приношение). - Б.пр.

2 Δέησις (грц.) = моление, молитва - иконографска сцена, изобразяваща Иисус Христос сред св. Богородица и св. Иоан Предтеча, които са обърнати към Него в молитва. - Б.пр.

че от пророк" (Лука 7:26).

б. Предтеча

За Иоан съществува едно пророчество. Пророчеството на Малахия (3:1): "Ето, Аз пращам Ангела Си, и той ще приготви пътя пред Мене, и внезапно ще дойде в храма Си Господ, Когото вие търсите".

Това пророчество, което се споменава от евангелист Матей и евангелист Лука, се осъществило в лицето на Иоан. Иоан е "ангел", който бил изпратен пред Господа, за да подготви пътя за Неговото идване. Затова се нарича **Предтеча**.

Думата "ангел" тук има значение на предвестник, на вестител. Самата тази дума и ангелският му живот дават право на химнографа да представя и окачествява Иоан като "земен ангел".

Същият повод дава идеята и на иконописеца на Църквата ни да представя с ангелски криле "птицата на пустинята".

Иоан проправи пътя, за да дойде нашият Спасител Господ. Станал е Предтеча за живите, но и за мъртвите, които също той подготви да приемат Христа. Това се подчертава пак в тропара му: "с радост си благовестил на тези, които бяха в ада, явилия се в плът Бог".

в. Кръстител

Делото на Иоан в пустинята на Йордан било да призове към покаяние множествата, за да могат те да приемат идването на Спасителя. Затова и проповедта му била: "Покайте се, защото се приближи царството небесно" (Мат. 3:2). Всички, които приели проповедта му, го последвали и той ги кръстил в река Йордан. Понеже кръщавал множествата, които му повярвали, бил наречен **Кръстител**.

Юдеите отивали на Йордан при Иоан. Но понеже името Иоан носели много хора, за различаване го наричали Кръстител. Когато по-късно кръстил и Христос, това име му останало вече като почетно. Във всеки случай евангелист Матей е съхранил славата от народа, когато казва: "В ония дни дохожда Иоан Кръстител и проповядва в Йудейската пустиня..." (Мат. 3:1).

Свещеният песнописец дава една важна характеристика

на свети Иоан с един тропа̀р на шести глас от канона за празника му: "Познаваме те като печат¹ на пророците, като посредничил между Стария и Новия Завет и те възхваляваме като Кръстител и Предтеча на Спасителя Христос".

г. Мъченик

Свети Иоан е пророк на Христос. Той е Предтеча на Христос. Кръстител е на Христос и с тези отличителни имена го познаваме и от споменаването в свещените последования.

Но Иоан е и мъченик. Доказва го краят му. Иоан, както и всички пророци, е имал мъченически край. Бил обезглавен. И мъченическият си край запечатал и затвърдил делото си, както и явяването и участието си в тайнствения план на Божието домостроителство² за спасението на света.

Празници на Предтечата:

- 23 септември – Зачагие на св. Иоан Предтеча.
- 24 юни – Рождение на св. Иоан Предтеча.
- 7 януари – Събор на св. Иоан Предтеча.
- 29 август – Отсичане на светата му глава.
- 24 февруари – Първо и второ намиране на честната глава на св. Иоан Предтеча.
- 25 май – Третото ѝ намиране.
- 23 юли – Събор "в Олимп".

5. Апостолите

а. Наименование

Апостоли наричаме тези, които Иисус Христос е избрал и изпратил по целия свят да проповядват евангелието.

- 1 Наричат го "печат" на пророците, защото е последният и най.важен пророк - не само предсказал, но и показал Месия на народа. – Б. пр.
- 2 Οἰκονομία (грц.) = грижа за дома, за устрояването на делата в дома. Оттук преносно започва да се употребява за означаване на грижите на Бога за спасението на света. - Б.пр.

Наричат се апостоли, понеже били изпратени¹ от Христос да проповядват по цялния свят. Самите думи на възкръсналия наш Христос: "Както Ме прати Отец, тъй и Аз ви пращам" (Иоан 20:21) придават смисъл на наименованието "апостоли" на Господните ученици. Те носят на хората новото послание, послание от небето. На хората по цялата земя. Това ни напомня първата евангелска стихира с израза: "бяха изпратени в поднебесието²".

Наименованието "апостоли" дава на учениците Сам Христос, както ни разказва евангелист Лука. Исус прекарал нощта в молитва. "А когато настана ден, повика учениците Си и избра от тях дванайсет, които и нарече апостоли" (Лука 6:13).

б. Избор

Исус Христос преди още да започне изкупителното Си дело, започнал да съставя групата на учениците Си. Те в личния си живот били обикновени, безкнижни, незначителни хора, по занятие рибари, а също и митари.

Най-важното в историята им е начинът на техния избор и призоваване.

Те чули едно "Последвай Ме" и Го последвали, като изоставили всичко. Оставили своите риболовни принадлежности, лодките, близките си, оставили всичко и Го последвали.

Но към кои отправил Христос поканата Си? Във всеки случай не към всички. Не всички щели да станат Негови ученици и апостоли. Първият кръг на учениците Му бил тесен. Малцина ще Го последват навсякъде. Сам Христос избрал тези малцина.

Преди всичко някои били ученици на свети Иоан Предтеча и можем да кажем, че били подходящо подготвени.

После не можем да не се спрем на поканата на Христос към Натанаил. Тя е ключът. Думите "ето истински израилтя-

1 От гръцкия глагол ἀποστέλλω = изпращам, пращам със задача. - Б.пр.

2 Т.е. по земята под небето. Има и дума "подсолнечная" (ὑψήλιος), т.е. цялата земя под слънцето. Утринните евангелски стихирни са 11 и отразяват в песенен вид съдържанието съответно на 11-те утринни евангелия. Първото утринно евангелие съдържа текста от Мат. 28:16-20 – изпращането на апостолите на проповед по цялата земя. - Б.пр.

нин, у когото няма лукавство" (Иоан 1:47) ни разкриват качеството на апостолите. Т.е. те били израилтяни, които чакали действителния и истински Месия. Били тези, които били запазили от род в род цялата надежда, надеждата за осъществяване на Божието обещание (Бит. 3:15). Били тези, които търсели да видят белесите, за да се уверят, че Бог изпълнява обещанието Си.

В лицето на Христос намерили това, което търсело и очаквало тяхното сърце. Характерно е онова, което отбелязва свети евангелист Иоан: "На другия ден пак стоеше Иоан, и двама от учениците му. И като се вгледа в Исуса, Който вървеше, рече: ето Агнецът Божий. Като чуа от него тия думи, двамата ученици отидоха подир Исуса. А Исус, като се обърна и ги видя, че идат подире Му, казва им: какво търсите? Те Му отговориха: Рави! (което значи: учителю) де живееш? Казва им: дойдете и вижте. Те отидоха и видяха, де живее; и престояха оня ден при Него." (Иоан 1:35-39). Коментарът е излишен.

в. Седемдесетте

Христос подготвял учениците Си, за да продължат делото Му. Учениците на Христос били първото ядро, около което в деня на Петдесетница била създадена воинстващата Църква и самите те, Дванадесетте свети апостоли, се заели да я разпрострат по цялата земя. В това дело те не били сами. Били направлявани, подкрепяни от Светия Дух и имали до себе си един друг по-широк кръг от ученици, кръга на Седемдесетте.

"След това Господ избра и други седемдесет (ученици)" ще отбележи Лука в 10:1. Към тях трябва да прибавим и мирносите, вярващи жени (Лука 8:2-3).

Всички заедно били 120 души (Деян. 1:16). И тъй, те не се кръстили с вода, защото Господ им бе обещал, че ще ги кръсти "с Дух Светий" (Деян. 1:5), както и станало в деня на Петдесетница. След този ден и след гонението, след убиването на св. Стефан с камъни те се разпръснали по всички части на света, за да изпълнят своята свещена мисия.

Всички, но най-вече Дванадесетте, били тези, които следвали Господ навсякъде, които чули цялото Му учение, които видели всичките Му чудеса, които превъзмогнали съмненията си относно богочовешката личност на Христос, които

победили света, които проповядвали с дръзновение, които се пожертвали за вярата си в своя Господ.

г. Празници на апостолите

Църквата признава делото на апостолите и ги почита особено. В тяхна чест е посветен един ден от седмицата - четвъртъкът. В тяхна чест са посветени празници за всеки един поотделно и за всички заедно. Така празнуваме:

- 6 октомври – Св. апостол Тома.
- 9 октомври – Св. апостол Яков Алфеев.
- 18 октомври – Св. апостол и евангелист Лука.
- 23 октомври – Св. апостол Яков брат Господен.
- 14 ноември – Св. апостол Филип.
- 16 ноември – Св. апостол и евангелист Матей.
- 30 ноември – Св. апостол Андрей.
- 22 април – Св. апостол Натаанил.
- 25 април – Св. апостол и евангелист Марк.
- 30 април – Св. апостол Яков, брат на св. Иоан.
- 8 май – Св. апостол и евангелист Иоан Богослов.
- 10 май – Св. апостол Симон Зилот.
- 11 юни – Св. апостоли Вартоломей и Варнава.
- 29 юни – Св. първовърховни апостоли Петър и Павел.
- 30 юни – Събор на св. Дванадесет апостоли.
- 9 август – Св. апостол Матия.
- 21 август – Св. апостол Тадей или Левей.
- Има и други около 35 празника, свързани със събития, чудеса, полагане на мочи и др. на светите апостоли от Дванадесетте и от Седемдесетте.

Поименни списъци на Дванадесетте апостоли се намират на местата:

* Матей 10:2-4

* Марк 3:16-19

* Иоан 6:70¹

* Деяния 1:13²

Накрая отбелязваме, че когато казваме апостоли, разбираме, по правило, само Дванадесетте.

6. Апостолските отци³

С името апостоли, както беше подчертано, се определят "тия дванайсет души" (Мат. 10:5). Но апостоли са и други - Седемдесетте. Други апостоли в историята на Църквата ни нямаме.

След апостолите идват апостолските отци. Т.е. отците на Църквата, които били първото следаностолско поколение във върха на църковната йерархия. Главната им характеристика е, че са били ученици на апостолите, събратя на апостолите, очевидци на апостолите, лично слушали апостолите.

Техните писмени трудове са прочути. Съчиненията на апостолските отци като трудове, които били написани много близо до времето на апостолите, съхраняват много предания и имат голям авторитет.

Най-важните от апостолските отци са:

- Свети Климент, епископ Римски - 25 ноември.
- Свети Игнатий, епископ Антиохийски - 20 декември.
- Свети Поликарп, епископ Смирненски - 23 февруари.

1 На това място само се споменава за Дванадесетте апостоли, избрани от Исусе Христос, но не са дадени имена. - Б.пр.

2 И Лука 6:14-16. - Б.пр.

3 В нашата богословска книжнина се наричат обикновено "апостолски мъже". - Б.пр.

- Ерм, който написал труда "Пастир".
- Паний Йеранолеки, който написал труда "Тълкуване на Господните слова".
- Неизвестният автор на труда "Учение на Дванадесетте апостоли".
- Авторът на "Посланието на св. ап. Варнава".

7. Равноапостоли

Ако се появят светци, които вършат делото на апостолите, Църквата ги почита, както почита апостолите. Те се наричат и са равноапостоли.

Като равноапостоли Църквата почита:

- Света Фотина Самарянката на 26 февруари и на Петата неделя след Пасха, известна като Неделя на Самарянката.
- Света Магдалина Мирносоица на 22 юли¹.
- Свети Константин и Елена на 21 май.
- Света Текла на 24 септември.
- Свети Кирил и Методий на 11 май².
- Свети Козма Етолски на 24 август.

8. Иерарси³ - отци на Църквата

Нашата Църква споменава в молитвите си: "светите наши отци и велики учители...". Те образуват един "облак от светители", т.е. светци, които били клирици и то епископи.

1 Св. Мария била от гр. Магдана в Галилея и затова е наречена Магдалина (т.е. "магдалка", Лука 8:2), което име днес съществува и самостоятелно. — Б.пр.

2 Нашата Църква почита и св. равноапостолен цар Борис Покръстител (2 май) заради покръстването по негов почин на българския народ. — Б.пр.

3 В славянската църковна традиция те се наричат "светители". — Б.пр.

С други думи, наричат се отци на Църквата всички онези от клириците на Църквата ни, отличили се с:

- светостта на живота си,
- православното си учение,
- общото им признаване от изгълшението¹ на Църквата.

Имаме някои отци на Църквата ни, чието учение се смята като "правило на вярата". Тези неколцина са великите вселенски учители като св. Василий Велики, свети Григорий Богослов и свети Иоан Златоуст².

Отците на Църквата ни са тези, които са взели участие във вселенските или поместните събори.

Тези, които са се борили срещу ересите.

Тези, които са стоели начело в борбата за Православието.

Тези, които правилно са изтъкували Светото Писание.

Тези, които са систематизирали учението на Църквата.

Тези, които вярно са следвали по стъпките на Христос (I Петр. 2:21).

Естествено, повече за отците на Църквата ни ще чуете в уроците по патрология и затова тук не се разпростираме.

Понеже светите отци са много, не можем да споменем всичките им празници. Във всеки случай в чест на светите отци съществуват много празници; едни, които се отнасят поотделно към всеки, а други се отнасят към групи от свети отци, т.е. както са взели участие във вселенските събори.

1 От грц. *κληρικός*, с което се означават всички вярващи, членове на Църквата. – Б. пр.

2 Също и св. Николай Мирликийски, т.е. епископ на гр. Мира в областта Ликия, Мала Азия, чудотворец, е наречен в тропара му "правило на вярата". Но "вселенски учители" за Православната църква са т.нар. "св. Трима светители" Василий, Григорий и Иоан (съвместно се честват на 30 януари). За Западната църква "учители на Църквата" (*doctores Ecclesiae*) са св. Амвросий Медиолански, бл. Иероним, бл. Августин и св. Григорий Велики (Двоеслов). – Б. пр.

Тук можем да споменем празниците на:

- Тримата светители, т.е. великите вселенски учители на 30 януари.
- Седмата неделя след Пасха е Неделя на св. 318 богоносни отци от I вселенски събор.
- 22 май - на 150 отци от II вселенски събор.¹
- 9 септември - на 200 отци от III вселенски събор.
- 11 юли - на 630 отци от IV вселенски събор.
- 25 юли - на 165 отци от V вселенски събор.
- 14 септември - на 170 отци от VI вселенски събор.
- 11 октомври - на 367 отци от VII вселенски събор.
- 16 юли - на светите и богоносни отци от шестте първи вселенски събори.

9. Апологетите

С появата си християнството преобърнало религиозните, правствените и пр. взаимоотношения на онази епоха. То се разграничавало, противопоставяло и било враждебно към всички тях. Затова и веднага изпаднало в немилост и започнали гонения срещу него. Римската империя е родината на християнството, но тя е и онази, която започна гонения срещу него.

Християните приели гоненията с търпение и надежда в Господ. Не използвали същите средства като гонителите си, за да им се противопоставят. Използвали словото, убеждаването.

Т.е. намерили се мъже, които с доводи защитавали истината на християнското учение. Те също така твърдели, че гоненията са несправедливи, а и напразни.

¹ За по-голяма точност трябва да се каже, че тези чествания на св. отци от съборите се правят в неделния ден от 22 до 28.V., от 9 до 15.IX., от 11 до 17.VII., от 25 до 31.VII., от 14 до 20.IX., от 11 до 17.X. и от 16 до 22.VII. В календара не винаги се отбелязват, особено ако съвпадат с някой Господски или Богородичен празник или с техните по празненства. – Б. пр.

Тези, които защитавали теоретически християнството пред императорите и въобще пред римската политическа власт или пред религиозната юдейска власт, били наречени апологети.

Естествено, апологети съществуват винаги, защото винаги има гонители и врагове на християнството.

Най-важните апологети от първите векове, повечето от които произхождат от редовете на философите и учените, са:

- Аристид и Атинагор, атински философи.
- Тациан.
- Теофил.
- Мелитон.
- Юстин, философ и мъченик, чиято памет се празнува на 1 юни¹.

10. Мъчениците

Християните, които били преследвани от идолопоклонниците римляни, особено в първите векове след Христа, които били мъчени заради вярата си в Христос и предпочели да дадат дори живота си, тъкмо тези са славните мъченици, гордостта на Църквата ни.

Животът и краят им са едно свидетелство за Христовата истина, както го е казал Сам Христос: "И ще Ми бъдете свидетели в Иерусалим и в цяла Иудея и Самария, и дори до крайземя" (Деян. 1:8).

Начините, по които мъчениците били умъртвявани, са твърде много. Гонителите били много изобретателни. Апостол Павел казва за края на праведниците от Стария Завет: "Бяха из-

¹ Аристид (II в.), написал апология до император Антонин Пий (138-161 г.)
Атинагор (II в.) - по времето на император Марк Аврелий (161-180 г.).
Тациан (II в.) - роден ок. 120 г., краят му е неизвестен.
Теофил, епископ Антиохийски - II в..
Мелитон - епископ на гр. Сарди, М. Азия, умрял ок. 180 г.
Юстин - загинал мъченически в 166 г. при император Марк Аврелий.
Б.пр.

мъчени... други пък изпитаха подигравки и бичове, а също око-ви и затвор, с камъни бидоха избити, с трион рязани, на мъки подлагани; умряха с меч убити, скитаха се в овчи и кози кожи, лишавани, оскърбявани и измъчвани..." (Евр. 11:35-37). Ако това е ставало в предхристиянско време и тези, които са пострадали мъченически били малцина, с мъчениците Христови те станали много повече. Стига човек да хвърли един поглед върху житията на мъчениците, за да се впечатли от изобретателността на мъчителите в намирането на непрекъснато нови начини за умъртвяване, един от друг по-ужасни.

Смъртта им била предхождана от мъчения и специална процедура на разследване, която често пъти самите архонти и владетели прекъсвали и давали заповед за екзекуция. И това ставало, защото повечето пъти продължаването на мъченията обръщало към вярата на мъчениците много идолопоклонници, заплениени от смелостта, дръзновението и издръжливостта на измъчваните. Дори най-чудното било, че в не малко случаи и самите палачи-мъчителни изповядвали вяра в Христос.

В сонма на мъчениците има мъже, но и жени. Пленаче-та, деца, юноши, но и старци. Големи групи - от десетки и сто-тици, но и семейства. Броят на мъчениците станал огромен в периода преди 313 г., когато идолопоклонниците императори и областни управители повдигали едно след друго гоненията сре-щу християните.

а. Великомъченици

Тези от мъчениците, които се отличили с издръжливост и продължителността на изтезанията им била голяма, се наричат не просто мъченици, а великомъченици.

За пример споменаваме следните:

- Свети Димитър, 26 октомври.
- Свети Георги, 23 април.
- Свети Мина, 10 декември.
- Свети Евпъл, 11 август.
- Света Варвара, 4 декември.

- Свети Пантелеймон, 27 юли и много други.

б. Преподобномъченици

Тези от мъчениците, които се е случвало да са от редовете на подвижниците и монасите, се наричат **преподобномъченици**. Преподобномъченици са и мъже, и жени.

За пример споменаваме следните:

- Убитите в Синай и Райта отци, 14 януари.
- Света Параскева, 26 юли.
- Свети Патермугий, 17 декември.
- Свети Никон, 23 март.
- Света Феврония, 25 юни.
- Свети Николай Вупенски, 9 май, и много други.

в. Свещеномъченици

Тези мъченици, които били и клирици, от какъвто и да е чин, се наричат **свещеномъченици**.

Както:

- Свети Елевтерий, 15 декември.
- Свети Харалампий, 10 февруари.
- Свети Аганий, 24 януари, и много други.

г. Новомъченици

Тези, които пострадали за вярата в Христос през трудните времена, които последвали падането на Константинопол, са много повече от мъчениците на първите християнски векове с големите гонения. Тези, които са пострадали след 1453 г., в годините на турското робство, съставят "облака на **новомъчениците**".

С **новомъчениците** се е занимал достатъчно свети Никодим Светогорец, който не само съставил последования, но и се е постарал да ги преброя. Той е запазил за нас най-големия и пълен списък с новомъченици. Новомъчениците се споменават във всекидневните синаксари в последните издания на мишен-

те, които прави "Апостолско служение".

За пример споменаваме:

- Макарий, шивач - 6 октомври, (1590 г.).
- Свети Ангелис, златар - 1 септември, (1680 г.).
- Свети Георги, коняр - 17 януари, (1838 г.).
- Света Злата от Аридея¹ - 13 октомври, (1796 г.).

11. Други светци

а. Преподобни

Преподобни се наричат онези светци, които приложили в живота си думите "за това излезте из средата им и се отделете" (II Кор. 6:17), напуснали света и се посветили на Христос изцяло, живели според Христос и починали "в мир". Това са монасите, подвижниците, отшелниците, въздържниците, живели или в общежителен манастир, или уединени в пещери. Това са тези, които със своеобразния си живот изглеждали на мнозина и то на вярващи хора, че не правят нищо; те биха предпочели мисионери, отколкото монаси. Монасите обаче са предната линия на Църквата и от тях произлизат и днес водачите на Църквата. Ако има полемика против този чин, то е, защото не всички могат да живеят живота на монасите.

Светците на Църквата ни от тази група са твърде много. Преподобните са твърде много и се наричат богоносни.

За пример споменаваме:

- Препод. Антоний Велики, 17 януари.
- Препод. Теодосий, началник на общежитието², 11 януари.
- Препод. Сава Освещени, 5 декември.

1 Повече известна като света Злата Мъгленска, защото произхожда от гр. Мъглен, Македония. – Б. пр.

2 Т.е., основател на общежителното монашество. – Б. пр.

- Препод. Наум Просветител¹, 23 декември, и много други.

б. Изповедници

Християните, които били измъчвани и умрели по време на изтезанията, са мъчениците. Но много християни били измъчвани, без да умрат; издържали. И тъй, тези, които посят върху си белезите на мъченията и след изтезанията оживели или които понесли мъчения за вярата си, без да умрат, се наричат **изповедници**.

За пример споменаваме:

- Свети Максим Изповедник, 21 януари.
- Свети Прокопий², 27 февруари.
- Свети Никита, 3 април.
- Света Попея Изповедница, 9 октомври.
- Света Антуса, 27 юли и много други.

в. Праведници

Всички онези, които живели преди Христа с надеждата за идването на Месия - праотци, богоотци, пророци, патриарси, съдии, царе и др., се наричат **праведници**. Другояче речено, праведници са светците преди Христа.

Една стихира на Рождество Христово призовава всички праведници да се радват, защото най-после се е родил Христос: "Всеселете се праведни, небеса ликувайте, скачайте планини, защото Христос се роди...".

С идването на Христос престанали да съществуват праведници, т.е. хора, които са чакали да дойде Месия.

1 Охридски. Един от св. Седмочисленици, ученик на св. Кирил и Методий; починал 900 г. – Б. пр.

2 Декаполит. – Б. пр.

КАТО ПОСЛЕСЛОВ

Ще взема от спорта един образ. Има стари и млади спортисти. Старите, които са се отличили, днес са зрители или водачи и треньори на младите. Опитът на старите кара по-младите да стават по-добри и да се отличат и те. Под ръководството на старите младите учат тайните, за да се справят с успех със съперниците си и да станат победители. По-младите пък си поставят за цел да достигнат старата слава. Някои подражават на старите и на учителите си дори в най-малките подробности.

Скъпи читателю, като стигна до тук, четейки тази книга, ти видя да представям един образ. Ако го погледнеш преносно, ще се намериш в един друг свят, на попрището на духовните борби. Постоянна, непрестайна борба на християнството е да достигне висините на светостта, които са достигнали светците на Църквата ни. В тази книга видя да преминават пред тебе светците. Как те са се държали? Как са победили? Светците не пазят в тайна тези неща. Искат да ни разкрият средствата, начините и правилата на духовните борби, за да победим и ние. Да станем победители не "за лаври", а за светостта.

СВЯТОСТ!

Ето нашата цел.

Превод от новогръцки език
Георги Иванов Димитров,
лято на 1992г.

ИЗ ЮБИЛЕЙНИЯ АКТ ПО СЛУЧАЙ 1000-ГОДИШНИНАТА ОТ УСПЕНИЕТО НА ПРЕПОДОБНИ ИВАН РИЛСКИ

Бог, Който със Своя промисъл управлява всичко, поради Своята преголяма любов "иска всички да се спасят и стигнат до познанието на истината" /1 Тим. 2:4/, Той напоследък пожела да просвети и спаси славянския род чрез светлината на Христовото Евангелие. Затова - както някога Варнава и Павла - избра двамата братя Методий и Кирил от гр. Солун и вложи в сърцата им голяма премъдрост да съставят славянска азбука и да преведат всички свещени и богослужебни книги на Източната Църква от гръцки на славянски език. После византийският император Михаил III ги изпрати в славянските страни Моравия и Панония да проповядват на славяните словото Божие на техния език. И те се потрудиха там равноапостолски като два юнеца, които ораха Божиата нива до самия край на живота си: Кирил умря в Рим през 869 г. в монашески чин, украсен с благодатта на свещенството, а Методий във Велеград през 885 г. в архиерейски сан. Учейки сами народа на християнско благочестие, събраха и множество ученици, едни от които доведоха из Солунската област други придобиха в Моравия и Панония, усъвършенстваха ги в божествената мъдрост и в учителното слово, имаха ги приживе за помощници в делото на служението и просвещението, а подир края на живота си ги оставиха за приемници в своите равноапостолски учителни трудове. Но Залцбургският архиепископ и германските свещеници, които боледуваха от триезичната ерес, а най-вече поради своето сребролюбие искаха да си присвоят тази страна, изгониха ги из тази славянска земя, като поди

смъртта на свети Методий едни убиха, други измъчиха, трети насилуха с боси нозе тръни да тъпчат, четвърти продадоха в робство.

Но Бог, Който е рекъл “не запалят светило и не го поставят под крина, а на светилник и свети на всички” /Мат. 5:15/, Той не остави да угасне такава светлина на просвещението за славянския род чрез истината на Христовото Евангелие. Затова докосна със Своята благодат сърцето на мъдрия български цар Борис и го нарани с любовта към Христа. И покръсти се царят в 865 г., като бе наречен в светото кръщение Михаил, а заповяда и на болярите си да се покръстят, и на целия народ. Но понеже владиците и свещениците, дошли от Цариград, по гръцки пееха богослуженията и говореха на новопокръстените, които пък не разбираха гръцката реч, царят тъжеше в душата си. О, с каква радост тогава получи вестта от своя воевода на Белградската крепост, че от Моравия прибягали при него учители на славянски език! Царят заповяда със своята царска заповед: “Доведете ми блажените и свети мъже с всичката слава и почести!” И доведоха ги. Подир това откупиха и продадените в робство из Цариград и Венеция и събра множество славянски равноапостоли, ученици на светите Методий и Кирил, в престолния град на българското царство Плиска и в Преслав. След няколко години бе изпратен най-добрият от тях, св. Климент, заедно с преподобни Наум в град Охрид, за да утвърдят там новопокръстените в светлината на евангелското благочестие. Тогава можеше да се види на българска земя, която се намиреше “в мрака и смъртната сянка” /Мат. 4:16/ на езическото зловерие, как изгрява светлината на Христовото Евангелие и на православно благочестие. Защото основаха школи тези славни и боговдъхновени учители в Преслав и Охрид, където събираха множество български юноши, учеха ги на славянска грамотност, православно благочестие и свещеническо благоговение, после усъвършенстваните в учението и иерейската благо-

дат разпращаха по всички градове и села да учат народа на християнската вяра и да им свещенодействат на български език. Така беше просветен българският народ, и утвърден в православно блага честие чрез богоозареното сътрудничество на великия цар Борис-Михаил, който после стана монах и след като окончателно закрепи блага честието на българска земя, отиде при Господа в 907 г. А имената на най-първите български равноапостолни учители, учениците на светите Методий и Кирил, според Теофилакта, са следните: поменатият Климент с преподобния Наум, които се потрудиха в Охрид и там завършиха подвига си, Сава, Горазд и Ангеларий. Всички тези заедно с учителите си съставиха лика на Седмочислениците, чиято памет и досега достойно празнува българският народ на 27 юли.

След като така разораха нивата на българските души Борис, Седмочислениците и множество други учители чрез непрестанните трудове на своето учителство и след като я напоиха с потта на своите бодри молитви и добродетели, нивата роди много плодове на блага честието. В ония времена богато процъфтя блага честието на българска земя, но един с Божията благодат се възвиси в плодородието на духа и в светлината на добродетелната слава повече от всички - преподобният и богоносният наш отец Иван, жител и чудотворец на Рилската пустинна планина.

Този светец се роди, когато царуваше в България благоверният и равноапостолен цар Борис-Михаил, а във Византия - Василий Македонец, както се предполага в 876 г. Запленен целият от любов към Бога, като серафим гореше душата му и като дърво насадено край водни потоци принасяше стократен плод. Затова остави всичко земно и облечен само в една единствена кожена дреха постъпи в манастир, където пострига косите на главата си и прие ангелския образ на монашеството. След известно време, след като достатъчно бе обучен на монашеско

житие от тамошните духовни отци, остави манастира и се посели най-напред в една близка планина, като си направи колиба от сухи клонки, в която живееше с единия Бог в пост и молитва. После се посели в една тъмна пещера и в нея прекара дванадесет години, докато разбойници го биха и прогониха оттам. Тогава потъна в пустинната планина, наречена Рила, и се посели в хралупата на един голям дъб, където Бог го прослави с чудотворна благодат и с дара на духовната мъдрост заради неговата любов и смирение: нагости овчари чудесно със сланутък, на който Бог заповяда да расте там за храна на преподобния, и един бесноват изцери с молитвата си. Но бягайки от човешка слава, той потъна и още по-дълбоко в планинската пустиня и като възлезе върху една висока скала с голяма пропаст под нея, там започна да живее. Но Бог направи така, щото неговата превелика светлина от планинските дебри да достигне до света и да подпали в много сърца ревност по Бога, които възлюбиха добродетелния живот, оставиха всичко в света и се въдвориха при преподобния. Скоро в пустинята под скалата на св. Иван построиха църква и създадоха манастир, като имаха преподобния за отец и игумен. А той добре пасеше своето стадо и мнозина доведе при Господа. Като извърши с благодатта Божия множество чудеса и достигна дълбока старост, премина във вечното блаженство на 18 август 946 г. Учениците му погребяха тялото му с много сълзи и надгробно пение в припещерната църква, където може да се види гробът му дори до днес.

Подир смъртта Бог му дарува вечните блага, приготвени за ония, които Го обичат, и го прослави на земята с нетление на чудотворните му мощи. След като тия последните бяха открити, по откровение на преподобния бяха пренесени в град Средец (София), както се предполага на 19 октомври 980 г. После оттам са били пленени от унгарския крал Белла III в 1183 г. и отнесени в неговия престолен град Остригом. Но поради проява на дивни

чудеса от мощите на преподобния четири години по-късно те биват върнати отново в Средец. А в 1195 г. българският цар Асен I ги пренесе в своя престолен град Търново и ги положи в храма на името на преподобния Иван Рилски на мястото наречено Трапезица. И там останаха до 1469 г., когато подир завоюването и разорението на България от агарянските пълчища окончателно бяха върнати на 1 юли пак в светата Рилска обител, където и досега почиват в голямата църква и точат духовно благоухание и множество чудеса.

По такъв начин нашият преподобен отец Иван Рилски се оказа наистина стълб непоколебим от нападението на врага! Наистина ангел в плът се показва - земен ангел и небесен човек! Наистина е основа на покаянието и наставник на монашески множества! Наистина се оказа благоуханен крин чрез светостта на духа и нетлението на тялото, който цъфна в Рилската планина и благоухае в целия свят, най-добра красота на Българската църква! Но-и извънреден чудотворец се показва подир смъртта си, чиито чудеса кой би могъл да изброи? Бесновати освободи от бесовете им, меките кости на дете заякчи, на умиращия дарува живот, а на глухия - слух, злоумишлените турски разбойници чудесно прогони от манастира, българин разбойник доведе до покаяние и монашеско житие! Или с една дума да изповядаме неизброимите негови чудеса: преподобният е бил на всички благодатен и бърз помощник във всички техни тежки и жестоки нужди, когато прибегнат към него с вяра и топла молитва! Затова целият православен свят достойно го почита с празнуване на неговата памет: царе са изразявали своето благоволение към неговата обител, турските султани са поднасяли своите дарове, а еднокръвните му люде го провъзгласиха за извънреден пред Бога ходатай и застъпник на българския народ!

ДИМИТРИОС РИЗОВ

АГИОЛОГИЯ

Преводач: Георги Иванов Димитров
Редактор и коректор: Иван Ж. Димитров
Формат 84/108/32
Печатни коли 7.

Издава редакция „Църковен вестник“
Печат: „Полиграф-Юг“ - ООД - Хасково
ISBN 954-8398-01-X